

Blk 27

MR. W. BILDERDIJK.

DE KUNST DER POËZY,

OP NIEUW UITGEBEVEN,

MET OPHELDERENDE AANMERKINGEN EN VERKLARINGEN,

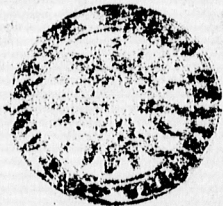
VOOR GYMNASIËN EN HOOGERE BURGERSCHOLEN,

en voor allen,

DIE DE POËZY LIEFHEBBEN.

DOOR

Th. VAN HOOGSTRATEN.

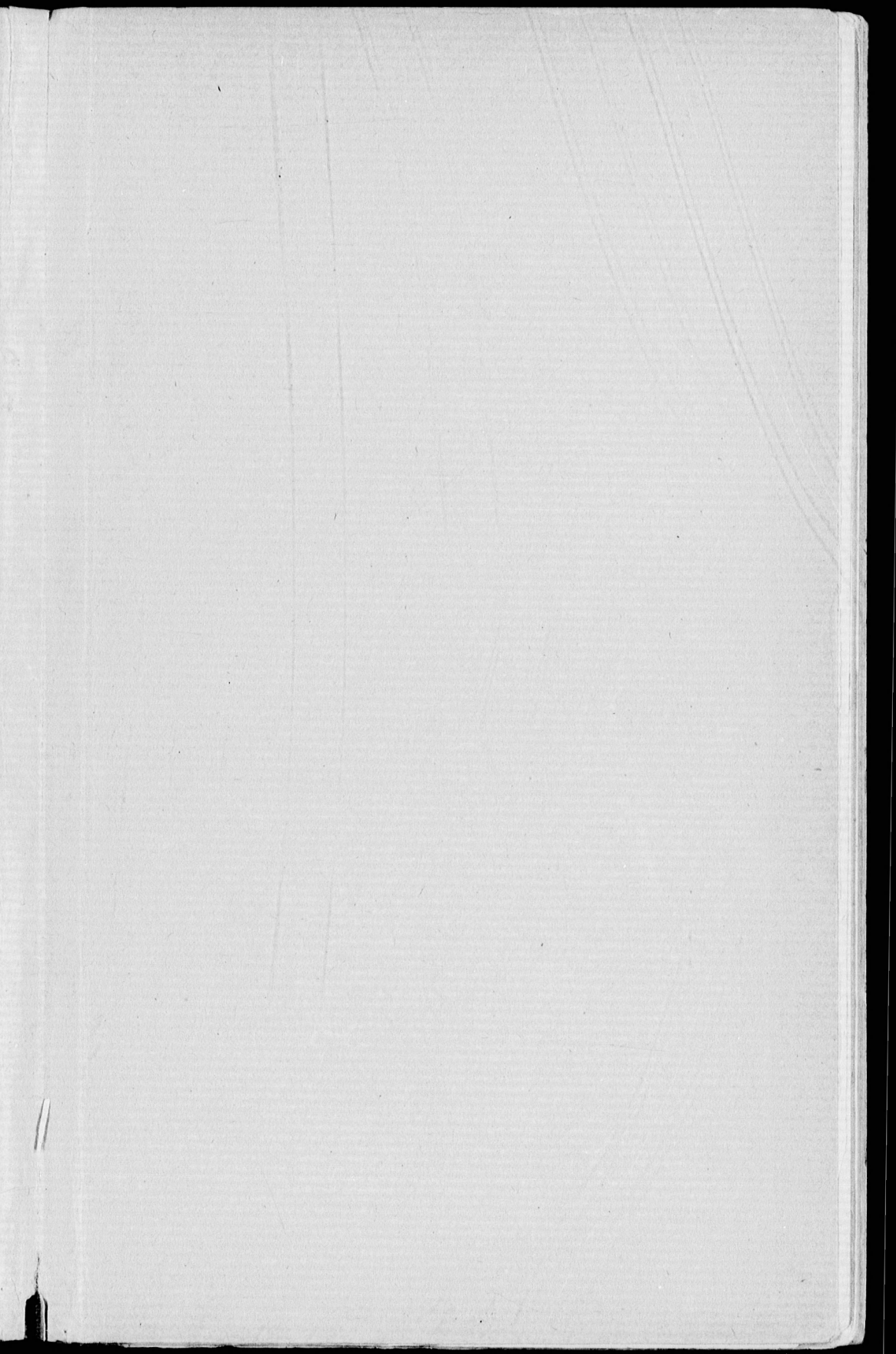

UTRECHT,
WED. J. R. VAN ROSSUM.
1873.

Moltzer

2 K27

U.B.U. •

Bll 2 k 27
MR. W. BILDERDIJK.

DE KUNST DER POËZY,

OP NIEUW UITGEGEVEN,

MET OPHELDERENDE AANMERKINGEN EN VERKLARINGEN.

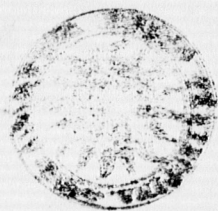
VOOR GYMNASIËN EN HOOGERE BURGERSCHOLEN,

en voor allen,

DIE DE POËZY LIEFHEBBEN.

DOOR

Th. VAN HOOGSTRATEN.

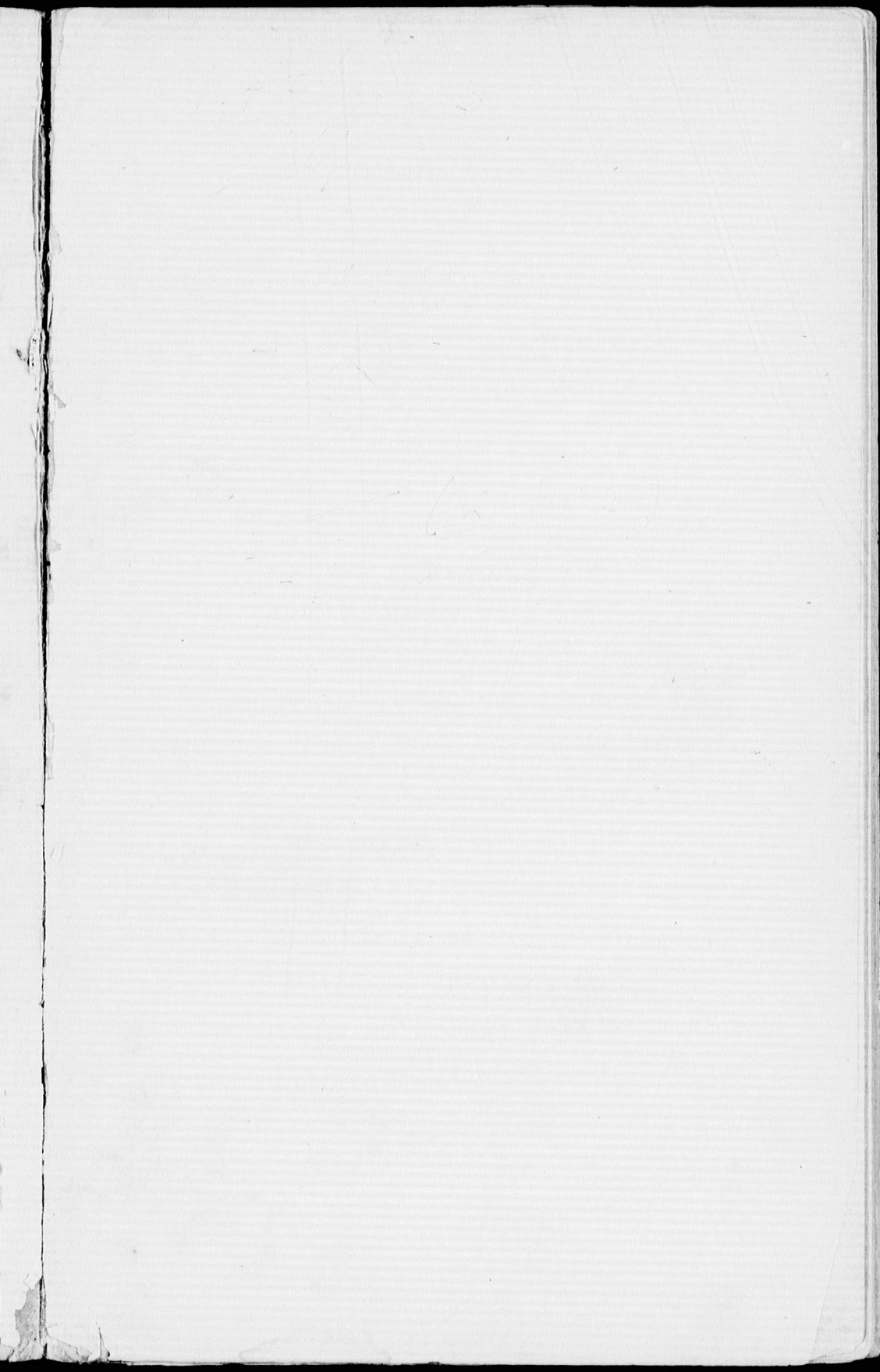

UTRECHT,
WED. J. R. VAN ROSSUM.
1873.

RIJKSUNIVERSITEIT UTRECHT

1083 9433

AAN MR. W. BILDERDIJK:

AAN VONDELS EENIGEN EVENKNIE;

AAN DEN DICHTER-WIJSGEER BIJ UITNEMENDHEID,

ONDER WIENS KRACHTIGE HAND ONZE SCHOONE MOEDERTAAL

VORMEN HEEFT GELEVERD

VOOR DE HOOGSTE DITHYRAMBEN,

VOOR DEN STATIGEN TOON VAN TREURSPEL EN EPOS,

VOOR DE BEVALLIGE UITINGEN EENER SPEELSCHER MUZE,

VOOR DEN GEESSEL DER SATYRE,

VOOR DEN KREET EENER GETERGDE WANHOOP,

WORDT DIT VOORTBRENGSEL VAN ZIJN EIGEN DICHTGEEST

MET WARME GEESTDRIFT EN LIEFDE

TOEGEHULDIGD.

INLEIDING.

Den levensloop van onzen Dichter en Wijsgeer behoef ik hier niet te vermelden. Hoe hy, te Amsterdam in 1756 geboren, reeds in zijne kindsheid aan zwaar lichaams- en zielelijden onderhevig, dat verkeer in- en met zich-zelfen lief kreeg, dat hem zijn geheele leven eigen bleef; hoe hy als jongeling zich een schat verzamelde van allerlei kennissen en kundigheden, en, na twee jaren te Leyden in de studie der Rechten te hebben doorgebracht, als Advokaat voor de Hoven van Justitie in den Haag zich vestigde; hoe daar zijn huwelijksgeluk verstoord werd, tot dat hy, den hem gevorderden eed aan de „provizionale Volks-Representanten” geweigerd hebbende, uit zijn vaderland werd verbannen; hoe hy, na twee jaren in zijn vaderland teruggekeerd, in den goeden Koning Lodewijk een Beschermer en Vrind mocht vinden; hoe, na diens throonsafstand, de zwartste dagen zijns levens voor hem aanbraken, en hy te Haarlem in 1830, door het verscheiden zijner tweede, beminde echtgenoote, in een zee

van jammeren gestort werd, waaruit alleen de dood hem kon redden; dat alles is aan een ieder, die niet geheel en al een vreemdeling is in onze Letterkunde, te over bekend. Zijne onvergelykelijke dichtgave moest zulks niet minder zijn. Maar 't vergaat Bilderlijk als den meesten geniën. Hy wordt meer bewonderd dan gekend, meer geprezen dan gelezen. 1) Onze luchtige en vluchtige eeuw schept meer vermaak in het lezen van Romans en Dagbladen, waaruit de wetenschap der meesten geput wordt; voelt zich meer verkuischt met de zwevende en lichte vormen onzer hedendaagsche poëten, die 't verstand niet te veel inspanning vergen, dan met de dieper ingrijpende, maar ook juist daarom eerst meer arbeid en denkkraft vorderende Ideëwareld van onze hoofddichters, Vondel en Bilderdijk. Dit behoort anders te worden, en geene pogingen mogen worden gespaard, om althands de jeugd, van wier vorming en leiding voor de toekomst van Nederland alles afhangt, innig en diep te overtuigen, dat ons vaderland mannen heeft voortgebracht, die in éenen adem met de grootste geesten van welke natie ook mogen worden geroemd en verheven. Er zou eene geheele metamorfoze plaats grijpen in de richting en gemoedsstrekking der meeste jongelieden, indien zy van jongs af anders leerden denken en gevoelen; indien, voor eene ziel- en zinverpestende lektuur, hun voorbeelden werden ter hand gesteld, waarin het reinste schoon, met de edelste en verhevenste waarheden vermengd en verbonden, verstand en gevoel gelijkelijk ontwikkelde en veredelde. 2)

Ik heb my vernieten eene poging van dien aart te wagen, en

1) Van die hem verachten en miskennen gewaag ik hier niet. Hun getal is gering, en hun gewicht nog geringer. Die in B. geen dichter erkent van den eersten rang, is nooit door de Muzen gezalfd, en veel minder een kunstrechter, die hier mede mag spreken.

2) Wy beweeren hiermeê in geenën deele, dat de gantsche voorraad van Bilderdijk's dichterlijke nalatenschap eene veredelende en verheffende lektuur oplevert. Maar wat heeft men gedaan, om het goede, het beste vooral, voor onze jeugd af te zonderen en toe te lichten?

wat ik hier het publiek aanbied, is eenig en uitsluitend bestemd voor jongelingen, die zich op onze Letterkunde toeleggen. Geene geleerde kunsttheoriën mocht ik derhalve ontwikkelen; ik heb enkel getracht die van Bilderdijk toe te lichten en op te helderen. Het dichtstuk, dat ik hier met eenige verklaringen en ophelderingen in het licht geef, is een van Bilderdijk's voortreffelijkste leerdichten. Daarenboven is het de uiteenzetting eener leer over 't geen de wijsbegeerte al of niet in den dichter kan voortbrengen.

Tot beter verstand van den geheelen inhoud van dit Meesterstuk van edel-mannelijke poëzy, moeten wij eene korte beschouwing van Bilderdijk's kunsttheorie laten voorafgaan.

WAT IS POËZY, EN WAT VERMAG OP HAAR
DE WIJSBEGEERTE?

Eerst en vooral ^{ganz} maakte ^{gehoort in gevoel} Bilderdijk onderscheid tusschen eigenlijk gezegde Poëzy en Dichtkunst. „Dichtkunst (zoo zegt hy) is het aanwenden van zekere middelen (de uitdrukking van gevoelens in eene welluidende taal) ter bereiking van een zeker doel: het verwekken van gevoelens, en daardoor de ziel te verheffen, te vertederen, te buigen, en in hare aandoeningen dat innig en ongelijkbaar genoeg te verschaffen, hetgeen onze zelfkennis, en wel, onze gezuiverde zelfkennis, bevat. Dichtkunst, als een kunst, onderstelt hare wetenschap, van waar ze uitgaat, en die zy in oefening brengt. Wetenschap, van de wijze van 't hart te roeren, de driften, naar eisch van het oogmerk, in beweging te brengen, te bezadigen, door elkander te steunen, te bevechten; met één woord, als zooveel verschillende harpsnaren, waar de menschelijke ziel als de zangboom van is, te bespelen; ter voortbrenging van de ontzettendste zoowel als de tederste harmonie, die het klein heelal, in den spiegel van 't groote besloten, kan opleveren. Deze kunst, deze wetenschap, die haar tot grond ligt, is (ja) Poëzy: maar de Poëzy niettemin is geen kunst, is geen wetenschap. En, opdat wy deze schijnstrijdigheid oplossen, Poëzy is door Natuur, 't geen de kunst, die haar ten grond ligt, tot Dichtkunde maakt. Ze is de kunst, die zich-zelve niet bewust

is; en Dichtkunst daarentegen, is Poëzy, maar door waarneming gevestigd, en in haars beoefenaars hoofd tot dien regelmatigigen samenhang gebracht, die het wezen der Wetenschap, — tot de willekeurige vaardigheid, die het wezen der Kunst maakt; en het is op deze wijze, dat zy en verscheiden zijn en in één loopen, dikwijls tot eenzelvigheid samensmelten, en dan weder geheel van elkander afwijken." Elders zegt hy: „'t groote hoofdgescilpunt, of Wijsgeerte Dichtkunst bevordere dan niet, kan inderdaad op tweederlei wijzen beschouwd en behandeld worden. Inderdaad is de Poëzy aan de Wijsbegeerte nader verknocht, dan men, na 't voorby gaan dier vroegere tijden, wanneer alle vertoog alle uitdrukking Poëzy was, geloofd heeft. Doch sedert men 's menschen vermogens als met een ontledend mes gedeeld en van één heeft gescheiden, om ieder afzonderlijk te beschouwen, en dus gants verschillende vakken gevormd, waarin men de Wetenschappen afzondert, verbeeldt men zich (of die wetenschap een waarachtige spiegel der zaak ware,) deze dus vaneen gescheiden voorwerpen als wezenlijk op zich-zelf staande zaken, eigenschappen, of hoedanigheden, en verliest tot het denkbeeld zelfs van een samenhang en in één smelting, waardoor zy in onze ziel en gewaarwording één zijn. Men maakt het verstand tot een afzonderlijk mensch, het gevoel tot een tweeden, en zoo wijders." 1) Op deze zoogenoemde wijsbegeerte heeft hy het vooral gemunt in dit dichtstuk. Eene koude, louter verstandelijke kunst kan geen dichter vormen. Het gevoel, het zedelijk, de ziel geheel en al doordringend en overheerschend gevoel is zijn kenmerk. De ziel gevoelt de eenheid, uit de samenstelling van verschillende waarheden ontsproten. „Maar, wanneer die verscheidenheid zich aan hare aandacht ontwikkelt, dan eerst wordt zy gezegd het (gevoel) te overdenken; en dan geniet zy 't gevoel, dat zy eerst ongeno-

1) B. noemt dit eene Wanfilozofie, en te recht. Dat de ware wijsbegeerte hem dierbaar was, en geheel zijne ziel had doordrongen, toonen al zijne werken. Indien God my jaren en krachten schenkt, hoop ik B eenmaal grondiger te doen kennen als Wijsgeer.

ten en by overstelping en verrassing verzwolg. Dan wordt het gevoel haar verstandelijk; en het is op die wijze, dat zy en de vatbaarheid en de vaardigheid machtig wordt, om juister, om fijner, om volkomener te gevoelen. Het verstand is niet slechts de nasporer en terechtwijzer des gevoels; 't is zijn meester, zijn opleider, zijn volmaker; en waar het verstand het gevoel niet gevormd, niet gezuiverd, veredeld, verfijnd en vatbarer gemaakt heeft, is het stomp, dof en dierlijk, is het van zich-zelve onzeker, onbestemd, en een bron van misleiding, van dwaling, van onzin, ja zelfs van verwarring en kwelling des verstands, dat er aan onderligt."

Dit is genoeg, om iedereen te doen inzien, dat B. volstrekt niet beoogt het verstand in den dichter buiten te sluiten. Het verstand moet integendeel dat innerlijk gevoel vormen en veredelen. Hy beklaagt zich dan ook in dit gedicht enkel over het verstand, voor zoover dit zich eene onbepaalde heerschappy over de Poëzy wil toeëigenen, en het gevoel uit de ziel des dichters verbannen.

Thands mogen wy tot den inhoud overgaan.

INHOUD DES GEDICHTS.

Hoofddenkbeeld: de hedendaagsche wijsbegeerte is verwoestend voor de Poëzy.

Homerus is het hoogste kunstgewrocht der Natuur, en daarom kon zy later geen tweeden voortbrengen, die hem gelijk was. v. 1—12.

Homerus is de grootste aller dichters, en geen der lateren mocht hem bystreven. 12—24.

Handwritten note:
 verstand
 regelt het
 consequent

Elkeen zal grooter dichter zijn, naarmate hy Homerus in-
niger gevoelt en waardeert. 24—32.

Dit denkbeeld (de minderheid der latere dichters tegenover
Homerus) opgehelderd door eene vergelijking van zon en maan,
en deze vergelijking toegepast. 32—67.

Nieuwe vergelijking voor ditzelfde denkbeeld. 67—72.

Homerus aangeroepen, om hem te mogen evenaren, en de
mogelijkheid daarvan ontkend, om de weekheid en verwijfdheid
onzer eeuw, en omdat het verstand, aan hersenschimmen ver-
slaafd, het opperbewind wil voeren; en hiermeê de overgang tot
de stoffe des gedichts. 72—112.

De eigenmin, in ons binnenst geworteld, toont ons altijd
onze schijnbare voortreffelijkheden, en verbergt ons onze nietig-
heid en onmacht. Vandaar dat de *waanzin Rede* genoemd wordt.
112—124.

Door dien waanzin beheerscht, meent men alles te kennen
en te doorschouwen. 124—128.

De Godheid, die al die dwaasheden naar haar wereldplan
weet te richten, gesmeekt, om den dwazen sterveling te verschoo-
nen. 128—136.

Wel is het der menschelijke ziel eigen, waarheden op te
sporen; ja, wy zouden, even als God, gaarne de gewrochten in
de oorzaken zelve in alles aanschouwen. Mochten wy dit, alles
wat thands wanorde of toeval schijnt te zijn, zou ons dan de
hoogste orde blijken. Maar op aarde is ons dit niet vergund.
136—160.

De sterveling kenne zijn staat Hy mag een sprong wagen,
maar niet eene hooge hemelvlucht. Waarom stelt hy zich niet
te vrede, wanneer hij weet, *hoe* iets geschiedt, al zijn hem juist
de oorzaken niet bekend? De waarheid behoeft niet van den
mensch afhankelijk te zijn, zooals zy van God afhangt; evenmin
de natuurwet. Ja, was ze van hem afhankelijk, dan was het
met de schepping gedaan. 160—179.

En stelde zich de Wijsgeer nog maar te vrede met het zoe-

ken naar waarheden, die hy nooit vinden zal; maar hy wil ook de schoone kunsten aan banden leggen, ook de Poëzy gebieden. 179—196.

Aan de dichters-zelven de vraag gericht, of dit mogelijk is. 196—212.

De dwaasheid en belachlijkheid dier stelling bewezen uit het voorbeeld onzer dichterlijke genootschappen (Maaspoëeten) van zijn tijd, waardoor hy-zelf verleid werd. 212—286.

Op nieuw de dwaasheid betoogd van die alleenheerschappy der wijsgeeren. Wat het gevoel in den dichter vermag? Wat de wijsbegeerte hem-zelven aanbracht, wat het veredeld zelfgevoel? Hoe hy waarlijk dichter werd, toen dit gevoel hem beheerschte en zich naar buiten uitbreidde. 286—372.

Dat alles nader toegelicht en uiteengezet. 372—419.

De wijsgeer mag de ziel, de bewerktuiging zelfs, des dichters doorzoeken, en alzoo leeren, wat dat gevoel voortbrengt, maar zijne koude kunst kan geen *dichtkunst* samenstellen. Hy mag leerling en getuige zijn ook hier, zooals hy dit by de beschouwing der natuur is, want *dichtkunst* is Natuur. 419—492.

Slotzang.

Om, met ontleenden glans of flauwe vonkelstralen,
 De duisterheid der nacht te danken voor zijn pralen. 10
 Zoo is, zoo was Virgyl, zoo 't gantsche Dichtendom,
 Dat, na Homerus eeuw, aan Pindus hemel glom.

Wie is HOMERUS dan? dat treffendste aller wonderen!
 Wien eeuwen achter een met dartle stoutheid plonderen,
 Daar echter, rijk van kracht en eigen Godlijk schoon,
 Geen stervling hem ontkleedt, noch bystreeft in zijn' toon!
 Homerus! Dichter! ja, waarachtig, eenig Dichter:
 Men rooft den adelaar zijn bliksempijlen lichter
 In 't zwavelzwangre zwerk, dan U de kunstpalet,
 Wier verven, vlammen zijn, van dampen onbesmet: 20
 Dan U dat fix penceel, wiens gadeloos vermogen
 Niet schildert, niet verbeeldt, maar scheidt voor menschlijke oogen,
 En met gewisser slag de ontroerde harten treft.
 Dan zelfs uw Jupiter, als hy zijn donders heft.

Homeer, gewijde naam, de roem der Zanggodinnen!
 Natuur heeft hart aan hart gevond om u te minnen,
 Verwierp die U versmaadt. De hemel lacht hem aan,
 Die op uw' Heldentoon verrukt ten rei kan gaan;
 Vergoodt, die voor u knielt, en aan uw tooverzangen
 Met opgetogen oor, en ziel, en zin, blijft hangen: 30
 En wijst ons de eeuwigheid of 't graf der glorie toe,
 Naar 't wierook dat ons hart uw grafzuil rooken doe.

Drijf zedig in uw' kring, ô 's aardrijks Wachteresse,
 ô Teedre Cynthia, wier zilvren nachtkalesse

DE
KUNST DER POËZY.

*They draw Pride's curtain o'er the noontide ray,
Spike up their inch of reason on the point
Of Philosophic wit, call'd argument,
And then exulting in their taper, cry:
„Behold the Sun, and, Indian-like, adore!”*

YOUNG.

Natuur, in rijpe jeugd, ging menig' leetijd zwanger,
Eer ze één HOMERUS schiep, één' waar', een' roemrijk' zanger!
En, zoo ze in 't gunstigst uur, na langgerekte dracht,
Dat wonder van heel de aard in 't eind te voorschijn bracht,
't Was eenig; en zy-zelv, in d' arbeid als bezweken,
Behoefde een wareldtijd om nieuwe kracht te kweken,
Eer ze andermaal 't Heelal zijn weërge toonen kon.
't Gestarnt' verving de plaats van de uitgedoofde Zon

Van Febus ondergang dit wentlend vlak vertroost!
 Uw luister is zijn roem, wanneer 't verbruinend Oost
 U moedig rijzen ziet, en hem in U herschijnen.
 Aurore strooit voor U geen parels en robijnen
 Of gloënden chryzolieth op 't zwijgend hemelpad
 Dat ge optreedt, noch verspilt der wareld morgenschat 40
 Aan 't tooien van uw koets, of hutselt akoleien
 En rozen, om uw' voet een frisch tapeet te spreien; —
 De boschtoon groet u met geen welkoom van om laag; —
 Daag echter, toorts der nacht, gewenschte Febe, daag!
 Wy aâmen in uw licht een zacht, een teêr genoegen:
 Uw scheemring doet het hart met sombre wellust zwoegen:
 En geeft aan 't leven een verwissling van genot.
 Maar steiger niet verwaand den fieren zonnegod
 In 't aanzicht, als hy blaakt! — Gy, Febus gunstelingen,
 Ook U waardeeren wy, ook ons verrukt uw zingen! 50
 Ons hart schept in uw' toon genoegen, 't zij uw lied
 Door 't kabblend stroomgeruisch of 't bladerritslen schiet;
 Het zij gy de elpen Luit verliefde boezemzuchten
 Ontperst, of tranen lokt nog zoeter dan genuchten;
 Het zij uw snarengreep de donders raatlen doet,
 De velden overplascht met rookend menschenbloed,
 En Helden kransen deelt uit Pindus lauwerbosschen:
 Het zij het U behaagt, het Choorkleed aan te dosschen,
 En 't heilige gewelf te vullen met den galm
 Der Harpen, overdekt met Idumeesche palm. 60
 Zingt, Zangers, zingt! ons hart vereent zich met uw klanken!
 Of, wilt gy, siert de Lier met Bacchus wijngaardranken,

En wapent Melpomeen met stijfbebloede dolk!
 Ontsluit den Hemel ons, of de Acherontsche kolk;
 Wy volgen, en, gedwee, gedwee in uw geleide,
 Gaan we op de starrenbaan of zwarte Styx ter weide,
 Gelukkig in den dwalm van uwen tooverzang.

Dan, wie zijn recht beweert, betwist' geen hooger rang!
 Geen riethalm in de kreek, wanneer de winden zuizen,
 Vermeet zich 't stroomgegolf aan de Echo toe te bruizen; 70
 Geen Dichter steek Homeer baldadig naar de kroon!
 Onheiligen, staat af, hy spreekt de taal der Goôn!

VI ò Gy, die, Oceaan en Vader aller vlieten,
 Die Hella, Latium, bewaaten en doorschieten,
 Geheel Europa, in barbaarschheid lang versmacht,
 Gedrenkt hebt uit uw bron, en leven toegebracht!
 Homerus, (want aan U, aan U is 't, dat ons Noorden
 Het edelst voorrecht dankt van zachter wareldoorden:
 Dat zacht, dat teér gevoel, waar door men 't schoone smaakt,
 Het dierlijk stof verheft, tot God en Engel maakt, 80
 En in een' hooger kring dan 't nietig slijk mag zweven!)
 ò Leer my, wat uw snaar zoo krachtig heeft gesteven,
 Uw ziel die helderheid, uw' geest die kracht geteeld,
 Die door uw trekken, door uw flaauwste kleuren speelt?
 Meld, meld die kunstgreep my, waardoor gy 't hart zoo roerde;
 Geen voorwerp ons beschreeft, maar levend voor ons voerde;
 De driften, als een' zwerm, op uwen wenk gereed,
 Door 't menschelijk gemoed by beurten weemlen deedt;
 En 't hart als wasch versmolt, vervormde, en om kost kneden?

Wy, zangers, dwalen rond in nare onzekerheden, 90
 En grijpen snaren, maar wier wanklank de ooren tergt,
 Daar de onbedreven hand gegladde tonen vergt.
 Wy vinden maat, en taal, en denkbeeld wederstrevig,
 En worden flauw voor zacht, en stijf en hard, voor stevig:
 Koom, schenk me uw lessen, gy, voortreflijkste, en gedoog
 Dat eens eens stervlings zang uw' zang gelijken moog!

Vergeefs, vergeefs gesmeekt! Die tijd is lang vervlogen,
 Die harten bruischen zag van 't ware dichtvermogen!
 Vergeefs daalde in een wolk Homeer aan Febus zij',
 En toonde ons de echte greep der Hemelmelody: 100
 Wie zou 't verduisterd oog der doffe ziel verklaren?
 Wie leerde ons, hoe 't gevoel zich meedeelt aan de snaren?
 Wie leerde 't aardrijk ons vergeten, en den waan
 Die 't wroetende verstand omnevelt, af te staan?
 Wie, eindlijk, van het vuur der hooger transen blaken,
 En valsche wetenschap met Heldenmoed verzaken?
 Verwijfde weekheid, in gevoelloosheid ontaard,
 Nam heel die veërkracht weg, die ware grootheid baart.
 Verbeelding werd gekweekt, maar, in heur vrije sprongen,
 Door teugels van 't verstand aan alle kant bedwongen. 110
 Door teugels van 't verstand! En welk verstand, helaas! ---
 In harsenschimmen wijs; in waarheên, eindloos dwaas!

Natuur, die 't menschlijk lot, zoo aaklig op deze aarde,
 De balsems voor het leed met moederteêrheid gaârde,
 Weefde in 't gewrocht van 't hart de stikziende eigenmin

Met wondre mengelstof van bonte draden in.
 Dat weefsel dekt voor ons het innigst van dat harte.
 Verbergt ons wond en buil, al kwijnt men van de smarte,
 En streelt ons met een' schijn, waarin de ziel zich vleit,
 In 't midden van den poel der diepste onwetendheid. 120
 Dan bidt men d' Afgod aan, dien 't waanziek brein zich smeedde,
 En wierookt aan den damp, en noemt den waanzin, rede;
 Dan heet het, Wijsgeer zijn, voor 't heldre daglicht blind,
 Te tasten met de hand, of ze ergens schemer vind'.

En echter waagt men dan, om by dit waanbeschouwen,
 En oorzaak en gewrocht op Godspraakstoon te ontvouwen;
 Verbijstert door zijn taal, wie twijfelt of gelooft;
 Legt zwijgen op aan 't hart, en dringt zich in in 't hoofd.

ô Wijsheid, die om hoog der dingen toomen vierend,
 De hulk van 't groot Heelal naar vasten haven stierend, 130
 Met wind en stroomen lucht, hoe lucht en onweêr kraakt,
 En wat u weêrstand biedt, uw eigen werktuig maakt.
 Ziet, ziet ge op menschen neêr, die daar ze in holen duiken,
 Zich weigren aan uw licht, en dan uw naam misbruiken,
 ô Wijt hun d' overmoed dier trotsche dwaasheid niet,
 Die zich 't gezicht ontrukkt, op dat ze u-zelv doorziet!

't Is eigen aan de ziel, de gronden na te sporen
 Waar door 't geen is, bestaat. Ons-aller boezems gloren
 Van wellust, op 't besef van 't bovenmenschlijk lot,
 't Gewrocht in de oorzaak-zelv te aanschouwen als een God. 140

ô Zalig, die het mocht! De woestheid dezer aarde,
 En wat ooit sterffijk oog als meest verward ontwaarde, —
 't Gezaaide firmament, met vonken overspat, —
 't Ontstuimig golfgebruisch van 't onafmeetlijk nat, —
 De giften van 't geval, dat scepters, bedelstaven,
 En kroon, en kluister deelt, en vorsten vormt en slaven, —
 De dood, wiens felle zeis de buigende air versmaadt,
 En d' ongevulden halm in 't opgaan nederslaat, —
 De boosheên zelfs van 't hart, — de dwaasheên onzer droomen, —
 't Zou alles orde zijn, en eenheid, en volkomen; 150
 't Zou alles waardig aan die wijsheid zijn, die 't dacht,
 En, in dat denken-zelf, volmaakt te voorschijn bracht.

12 Doch anders is 't bestemd, zoo lang wy, stervelingen,
 Uit hooger sfeer gebonsd in dees bekrompen kringen,
 Of, door dit enge perk tot ruimer voorbereid,
 Hier smachten naar 't genot der zaalge onsterfelijkheid.
 Ons is op dit tooneel van warring en ellende,
 Die weetlust, zoo geroemd, die zucht naar 't onbekende,
 Een prikkel, die, gesmeed aan d' ijzren molenstang,
 Ons eeuwig rond doet gaan, met onweêrstaanbren dwang. 160

— ô Stervling, leer uw' staat, uw' stand, u-zelfen kennen!
 Geen wieken voert uw rug om door de lucht te rennen;
 Verstout u tot een' sprong; maar waan geen arendsvlucht,
 Wanneer gy nederstort en naar uw' adem zucht!

Waar, waartoe dan, verdwaasd, met uitgedachte vonden,

Gebouwen, in de lucht, op 't ijdel ruim te gronden?
 Waar toe Natuur de wet met lijnen afgepaald,
 En, voor 't volzeekre noe, in 't WAAROM afgedwaald?
 Is 't niets voor 't dorstend hart, een' zuivren teug te-leppen,
 Ten zij men 't water-zelf de Godheid na kan scheppen? 170
 Is 't reedlijk hart ontbloot van de inspraak van Gods wet,
 Ten zij men de Almacht-zelv haar eigen voorschrift zett'?
 Of zal de wareldbol niet om zijn aspunt zwaaien,
 'Ten zij ik-zelf bestemm' wat kracht hem dwing' te draaien?
 Rampzalig dan de mensch, zoo nietig, zoo omperkt,
 Die, wat zijn vinger tast, noch waarneent noch bemerkt,
 Dan valt het scheppingswerk met krak op krak in duigen,
 Zoo hy het reeglen moet, en naar zijn inzicht buigen!

Doch, Wijsgeer, delf vrij op, en stel uw stelsels voor.
 'k Vergun U, dat gy doolt op 't ons verbijstrend spoor. 180
 't Geluste U, op dien weg uw krachten af te matten!
 Gy moogt hem met uw zweet, uw hartebloed, bespatten,
 Zijn dorens strekken U voor bloem en kruidery!
 Maar, laat ons 't lieflijk pad der fraaie kunsten vrij!

Doch neen: ook hier, ook hier vermat ge u, op te treden
 Als meesters; werpt ge u op als Staatsliën van de reden,
 En zet u in 't gestoelt' van d' ingebeelden waan,
 Waar uit ge uw wetten geeft. — ô Pindus lauwerblaân,
 Wat wordt ge! — Een nieuwe Apol staat thands den Zanggodinnen
 Aan 't hoofd. Buig, Zangberg, buig, en slecht uw hooge tinnen, 190
 Nog onbereikbaar voor den stervling, en zija' voet

Verboden! Geef thands plaats aan d' ongeschoren' stoet
 Dier wijsheidkrameren, die Staten, Vorsten, kronen,
 Regeeren, en geen kunst, geen wetenschap, verschoonen!
 Buk, Dichtkunst, voor 't gezag, dat al wat is, omvat!
 Het schoone ontleent zijn schoon van hun Orakelblad.

— Geloof gy 't, Dichters? Gy, tot hooger vlucht geboren,
 Beheerschers onzer ziel! zult gy hun wartaal hooren?
 Neemt gy hun ketens aan; of kent gy daar gy zweeft,
 Een' andren gids dan 't bloed, dat door uwe aders streeft? 200
 Laat gy uw stoute wiek, die de ochtend by 't ontgloeien
 In 't blozende aanschijn vliegt, door 't vedermes besnoeien.
 En gy, ô harten, die, gevoelig voor zijn lied,
 In 't hemelambrozijn dat u de zanger biedt
 Die godenwellust smaakt, die zorgen af kan koelen,
 Bereidt ge u, naar hun wet, of vreugde, of smart, te voelen?
 Gaat, vraagt uw Platoos eerst, eer ge u bewegen laat,
 Of 't vrijsta, dat een traan uw' boezemschok verraad?
 Of 't lachjen van uw' mond zich onbeschroomd durft toonen?
 En beeft, de hooge wet der Rechtbank ooit te honen! 210
 Gevoel, en smaak, en schoon, 't hangt alles aan heur mond;
 En, wee! die, 't geen zy wijst, niet onweerstreefbaar vond?

— Zoo zag ik menigwerv' een aantal waanpoëeten,
 Op rijm en maat gespitst, ten rechterstoel gezeten,
 Als Rhadamanthen, met gerimpeld aangezicht
 Hun hart verschansen voor den indruk van 't gedicht.
 Gewapend met een' wal van MONENS, ZEWELS, STIJLEN,

De handen toegerust met liksteen, schaaf, en vijlen,
 Het hoofd met wind vervuld, ziedaar den kring vergaard!
 Hier voert gerechtigheid het onmeêdoogend zwaard, 220
 Den looden evenaar, den blinddoek voor hare oogen,
 En grabbelt, of de schaal moet dalen of verhoogen.
 Megera staat er by, en zwaait, voor de ongeltoorts,
 Het schrapmes in de vuist, en gloeit van wrevelkoorts.
 Geen deernis, geen genâ, voor 't minste rijmverbreken!
 Het vonnis van die Styx zal ieder vrijheid wreken.
 Wat zeg ik, vrijheid? neen! ja, ieder valsche wet,
 Die 't kinderlijk begrip aan taal en reden zet;
 En elke schoonheid wordt, hoe edel, hoe verheven,
 Gevoel en smaak ter spijt, gedoemd en uitgewreven! 230
 Ach, Orfeus! voor dien throon had nooit uw wonderkracht
 De dierbre Euridice naar 't daglicht weêrgebracht.
 Hier zag ik VAN DER WAALS, hier BELLAMYS bezwijken!
 Hier, verzen uitgewischt, meer waard dan Koninkrijken,
 En, om een taalwet, of een' klanktoon, nooit verstaan,
 Den doem des onverstands en 't moordtuig ondergaan.
 Daar trad Prokrustes schim uit de onderaardsche holen
 In purpren laarzenpraal met zevendubble zolen,
 En sloeg zijn bedsonde op, en bezigde axt of wind',
 Op al wat aan zijn maat zich ongelijk bevindt. 240
 Geen Theseus schoot tot hulp der schuldelooze woorden.
 De steelbijl hieuw in 't wild; meêdoogenlooze koorden
 Verrekten vers, en stijl, en denkbeeld, en, ai my!
 Ter gunst' dier regelmaat, verdween de poëzy.

Geloof niet dat ik boert, mijn Vrienden, of de kleuren
Wat aanzette, om het beeld te beter op te beuren.

- Neen: 'k heb in vroege jeugd, by 't optreên van mijn baan,
Als arme zondaar, meê die Vierschaar uitgestaan:
Wat zeg ik? in die Orde ook zelf mijn plaats genomen!
Nooit Konzul was zoo fier in 't oppermachtig Romen; 250
Geen Manlius zoo doof voor de inspraak van het bloed.
'k Heb zelf met dezen bijl op eigen kroost gewoed.
En (ô mijn eerste werk! ô droeve marteljaren,
In beuzelen verspild met zoo veel beuzelaren!)
Wat kapte ik, en verlamde, en wrong, en rekte ik uit!
Wat dwong ik my 't gehoor naar 't platte klepgeluid! —
Mijn oor, verstand, gevoel, weêrstonden. 'k Deed ze zwichten.
't Was eenmaal ingezet: „Die knutslary is dichten”!
't Moest proza zijn in maat; en welk een maat, helaas!
Tuttik, tuttik, tuttak, was 't eeuwig slofgeraas. 260
En, bleek er, dat een plaats in stouter toonval vloei-
Of was een beeld gekleurd van 't vuur waarvan men gloei-
Of, kwam 't Poëtisch waar met koel begrip in bots;
Of kraakte een fiere broos door 't daaglijksch klompgeklots;
ô Jammer! 't moest er uit. 't Was snoeien, 't was verzachten,
Verandren overal, verbrokklen, en verkrachten.
Doch zoo de hartstocht sprak, de Dichter waarlijk zong,
De kluisters afschudde, en den letterkooi ontsprong,
Waarin het domme rot van koning Midas spruiten,
't Gezond verstand ten spijt, de reden op wil sluiten; 270
De laffe bindseltjens der koude taal versmeet;
Gevoel voor woorden gaf, naar stijve vorm gekneed;

En 't vaars van uit het hart, en niet door 't hoofd liet vlieten;
 Dan vloog de banvloek los der waanwijze Aberieten!
 Dan was de vrije vlucht der geestdrift, HOOG VERRAAD,
 En, ware Poëzy, de afgrijslijkste euveldaad!
 Ja, om te zekerder by 't droomwerk in te slapen,
 Werde echte melody tot wanklank omgeschapen;
 En 't arme Dichtstuk, eerst zoo rustig op de been,
 Kroop met een hangend hoofd, en schuw voor 't daglicht, heen! 280.

Die dagen zijn voorby, die vijl is afgesleten!

De vrije Dichtkunst wrong haar leden uit die keten,
 En heerscht, gelijk 't haar voegt. Zy mint gekuischte spraak,
 Maar zwoer die bentleus af van 't snaatrend eendgekwaak
 Dier Ziftren, wien de taal geen sprank is van de reden,
 - Maar dwaze willekeur, die schoolpedanten smeedden.

Doch is dan 't menschdom steeds, is 't menschelijk verstand,
 Ten speelpop aan den gril van 's aardrijks dwingeland?
 Wil, onder 't woest geschreeuw van recht- en vrijheid krenken,
 Geen stervling, vrij van ziel, en zonder voorschrift, denken? 290.
 Moet de eene of andre dwaas, of (wil men 't?) filozoof,
 Steeds heerschen op den geest door neevlig bygeloof?
 Moet zede, godsdienst, smaak, steeds valsche meesters eeren,
 Om wat Natuur gebiedt, spitsvondig af te leeren?
 Slaat zelfs de Poëzy haar wieken niet meer uit,
 Of 't moet gewettigd zijn door 's Wijsgeers raadsbesluit?

Dit, dit beklagen wy, mijn Vrienden! dit betreuren,
 Wier ziel zich zelv gevoelt. Die banden los te scheuren

Is plicht! — Geen Zanger ooit; die 't menschdom hooger voert,
 Zoo lang hem 't vreemd gareel aan valsche stelsels snoert! 300
 Uw hart, uw zelfgevoel, ô Dichters, is uw regel!
 Dat prent in elken trek het echt, het Godenzegel;
 Het keumerk, dat uw ziel uit geen en slijkhoop stamt,
 Maar uit die bron van 't licht, die om Gods zetel vlamt,
 Die in uw' adem bruischt, die uitvloeit uit uwe aderen,
 En, wat uw klanken vangt, der Goden sfeer doet naderen,
 Met wellust overstelpt die aard noch schepsel maalt,
 Dan, waar de Godheid-zelv de menschlijkheid doorstraalt! •

'k Eerbiedig, ja, uw recht, ik kniel voor uwen drempel
 ô Wijsheid, die, verhuld in nevels, uwen tempel 310
 Aan 't kwijnende verstand ter toevlucht openzet,
 De reden wapens schenkt, en 't glippende oordeel wet!
 'k Heb meê (en dank zij 't lot!) als Priester, uw altaren
 Geöfferd, in den sleep der stijve choorsamaren;
 Uw ommevangen nagetrippeld op de maat;
 En 't voorhoofd meê geplooid naar 't staatlijk pleeggewaad.
 Ik drong in 't diepst trezor van uwe duisterheden,
 En leerde 't waarheidslicht ontwikkelen en ontleden;
 'k Zag waarheid, als een straal, van 's priesters borstkarkant
 Afstuitend, en een vonk ontstekend in 't verstand; 320
 Maar — 'k zag die flauwe vonk verdwijnen, en verrooken
 In dampen, die door 't brein als zwarte schimmen, spoken,
 En 't ware licht der ziel verduistren door hun mist;
 En adem, ziel, en kracht, aan ijdlen waan verkwist!
 Mijn boezem zuchtte en zwoegde, en had noch lust noch leven:

'k Greep naar de schaduw rond, die om my scheen te zweven;
 Maar vatte eene ijdele lucht en lichaamloozen schijn:
 'k Besloot, geen Wijsgeer meer, maar waarlijk mensch te zijn.

Nu zonk dat blaauw verschiet van bergen zonder toppen,
 Van wolken, rijk in glans, maar dor van regendroppen! 330
 'k Bleef in my zelv' bepaald, doorzocht mijn eigen ziel,
 En vond de waarheid daar, die zich verscholen hiel.
 'k Zag alles opgelost in 'teenig zelfgevoelen;
 Dit, grondslag van mijn zijn, bewustheid, en bedoelen;
 Wat is, betrekkelijk tot mijn wezen, en niets meer;
 Ja, 'k gaf de waarheid op, maar vond haar glansrijk weêr.

Van toen was Dichtkunst my geen spel meer van verbeelding.
 Mijn hart ontschoot den slaap der zwijmzucht, der vereelding;
 Het was zich-zelv' gevoel, en breidde in Hemelgloed
 Zich tot die polen uit, waar ijs en winter woedt; 340
 Omvademde Oost en West, en peilde zee en starren.
 De Hemel daalde om laag, en de Aarde ontschoot heur harren;
 En nieuw Heelal ontlook, gelijk de bladerkroon
 Der frissche lenteroos haar nog verborgen schoon
 Uit groene zwachtels drijft, voor daauw, en morgenstralen,
 En Zefirkusjes, en verliefde nachtegalen.
 Toen zweefde ik, als de bie van Hybla, over 't kruid;
 Toen breidde ik door 't Heelal mijn stoute vlerken uit,
 En waagde 't, adelaars die in de wolken hangen,
 Te trotsen, en de lucht al steigrend saam te prangen; 350
 Ja, in dat licht te zien, waar Dirces fiere zwaan

In spiegelt, daar hy drijft langs de onbezochte baan,
 En donders, onverwikt, rondom zich heen hoort klateren.
 Ik dacht om Ikarus, noch ongenoemde wateren,
 Wier vloed wellicht een' naam ontleende van mijn' val.
 Ik hoorde in zuivrer stroom der Heemlen maatgeschal,
 De morgenstarren, die in 't wandlen op hun paden
 Door d' ether zuizen als de sprinkhaan door de bladen,
 Of blaauwende haagdis, die door de doornen glipt.
 Ik zag geen' hemel meer, met vonklend goud bestipt; 360
 'k Zag leven, 'k zag gevoel; 'k zag geesten, meer verheven,
 Maar aan mijn' geest verwant, door de ijdlle vlakke zweven
 En 't al bevolken, 't al bezielen met hun heir.
 Ik daalde op 't veldgebloemt' in mijn betoovring neër,
 En zag gevoel en zin, zag liefde en zelfgenoegen
 De schepping, waar zy gaapte, in banden samenvoegen,
 Wier knoop mijn hart omvatte, en alle heil omsloot.
 Toen kende ik 't leven eerst, en wist dat ik 't genoot:
 Toen leerde ik in my-zelv' mijn' gantschen wensch besluiten:
 Toen zong ik, en geen boei kon mijn verheffing stuiten: 370
 'k Was doof voor d' ijdlen wind die lof en laster fluit,
 En ademde in mijn' zang mijn' eigen' boezem uit.

Mijn Vrienden, laat wien 't lust, hier andre gronden stichten!
 My is 't gevoel, de bron; by my, 't gevoelen, dichten.
 Neen, geen verbeelding, dan ontstoken door 't gevoel,
 Is Dichtkunst; geen geweld van ijdel klankgejoel
 Dat dondert, loeit en bromt, en ooren doof doet zuizen;
 Geen vinding van 't vernuft, geen smaakloos letterpluizen;

Geen dweepzucht, die den geest, in logge kou' verstijfd,
 Met geessels opzweept, en in duizling omdrijft; 380
 Neen, zacht, neen, teêr gevoel, dat niet in woeste wieling
 Heromzwiert, maar 't gemoed steeds uitstort in bezieling,
 Zich meêdeelt, zich verliest in 't voorwerp dat men zingt,
 En geen' gevergden toon zich ooit van 't harte dringt.

Van hier dan 't dwaas geklap van valsche Theoristen!
 De Dichtkunst des poëts, de Godsdienst van den christen,
 Is één: Geen pijniging, die hersens tergt en prangt;
 Uitstorting van 't gevoel, dat heel Gods rijk omvangt.
 Weg, ijdele kluisters van 't verhardend letterblokken!
 De vleugels van de ziel, den vuurgloed aangetrokken, 390
 Waar in de Liefde zweeft, en ómgrijpt wat zy vindt,
 En 't stoflijk van het stof in 't stoflijk stof verslindt!
 Neen, Dichtkunst is gevoel; gevoel, den band ontsprongen;
 Behoefte van 't gevoel, door geen geweld bedwongen.
 Geen Dichter, die het vers of navorscht of gebiedt!
 Maar, wien het uit den stroom van 't bruischend harte schiet!

Wat wilt ge, ó Stagyriet? Is Dichtkunst louter malen?
 Natuur haar voorbeeld? zelfs in 't schoonst der Idealen?
 Ga, gloei uw koude ziel aan 't Dichterlijk gevoel,
 En ken in 't werk van 't hart, behoefte zonder doel. 400
 Neen, 't snikken van de borst, het hol en angstig kermen
 Des weemoeds, heeft geen wit, geen uitzicht op ontfermen;
 Het hupplen van het rund in 't frissche klaveergroen,
 Beoogt niet, wien 't aanschouwt, genoeg en aan te doen.

De pijn, de vreugde spreekt, en eischt zich uit te gieten:
't Gevoel wil doortocht, ja! in lijden en genieten.
Het hart wordt overstelpt, de ziel moet uitgebreid,
En vraagt niet, wie ons hoort, en met ons juicht of schreit?

Bedwing het, Dichter! ja, niets hoeft dien stroom te nopen,
Die in uw' boezem welt. Hy barst zijn sluizen open. 410
Uw borst verwijdt zich, en uw ingewand wordt vuur.
Uw wezen breidt zich uit door d' omvang der Natuur.
Uw bloed stijgt kokend op, en klemt den stroeven gorgel,
En de adem neemt voor spraak den toonklank aan van 't orgel.
Verbeelding vliegt in vlam, en spiegelt, beeld voor beeld,
De zielsbeweging af die door uw aders speelt.
Nu zingt ge, en 't is muzyk; 't zijn beelden, die als schimmen,
Door tooverkracht gedaagd, uit donkre nevels klimmen,
Maar blinkend, schittringvol, en door hun eigen licht.

Ga, Wijsgeer! leer ons thands den kunstgreep van 't Gedicht! 420
Leer, leer den samenhang dier onopnoembre trekken,
Die, tot in 't minste deel, des Dichters ziel ontdekken!
Spoor in 't bewerktuigd hoofd het fijne weefsel naar;
Wat beelden voortbreng', vorm', en op hunn' hoefslag schaar';
Wat toets de ziel ontzette, en wat haar dring' tot weenen!
Ik volg u, 'k zal uw les gewillige ooren leenen.
'k Zal met u, in dat Dicht des menschen ziel bespiên,
Den God, uit wien ik stam, in dees mijn schepping zien;
Maar leer door koude kunst geen Dichtkunst samenstellen,
Die uit de ontroerde ziel onleerbaar op moet wellen! 430

Noch knabbel, als de geit de dartle wijnloot af,
 Die, spaarde uw tand haar rank, den eêlsten nektar gaf!
 Neen, Bacchus! laat dat bloed op uw altaren vloeien,
 Dat de eedle muskadel haar wasdom durft besnoeien!
 Neen, Febus! grijp uw pijl, en wreek uw heiligdom!
 Zie hier die Kelten weer, wier woedende oorlogsdrom,
 Het Noorden afgezakt, en harder dan hun Noorden,
 Uw outers overvalt met plondren, blaken, moorden.
 Zend hier uw bliksem, hier uw hagelsteenen weêr
 Op 't heiligschennend, op het schrikbaar leger neêr! 440
 En gy, ô Soter! gy, ô Dicht- en Kunstenkweker,
 Herrijs! — Maar neen, ô neen, hun dwaasheid eischt geen' wreker:
 In eigen rag verward, waait de eerste morgenlucht
 Met rups- en keverwolk, hun wijsheid op de vlucht!

ô Plato, zoo vergood! en Platoos volgelingen,
 Die de eeuwen bezig houdt met beurtelings verdringen
 Van stelsels, rij aan rij, voorby- en afgegaan,
 En al uw wijsheid steeds veranderen zaagt in waan!
 Het menschedom werd vermoeid van met uw redetwisten
 Hun leven, bloed, en ziel, en hoogst belang, te kwisten: 450
 Men streed, nu tegen u, dan voor u, even blind,
 En 't Wijsgeerliverei veranderde als de wind.
 Geen leeftijd, of, vertuit aan de eene of andre dwaling,
 Die waarheid heeten moest en nieuwe lichtbestraling!
 Gaat, weest eerst duurzaam, eerst bevestigd, eer ge u vleit,
 Dat Dichtkunst zwichten moet voor uw vermetelheid!
 Ze is eeuwig, als Natuur, en zal geen wetten eeren,

Dan die heel 't stoffijk, beide, en 't stoffeloos, regeeren.
 Of waant gy 't, dat deze aard, als zy haar kring beschrijft,
 Uw les ten richtsnoer neemt, en naar uw voorschrift drijft? 460.
 De Maan haar stand bewaart om uw gezag te erkennen?
 Of tij en jaarsaizoen in uw gareelen rennen?
 Neen, Wijsgeer! zoo uw vlijt die kunstkracht heeft doorzien,
 't Is tuige en leerling zijn, geen meesterlijk gebiën.
 Ook Dichtkunst is Natuur: Doorzoek heur rijke schatten!
 Leer, wat zy edelst, wat zy Godlijks heeft, bevatten!
 Beschouw haar in haar werk, wanneer zy harten streelt,
 Aan liefde en tederheid, aan schrik en angst beveelt!
 Doorzie haar tuighuis! tel heur wapens en sieraden,
 Als gy die starren telt die 's hemels kap beladen! 470.
 Maar waan, indien uw zorg den Dichter kennen doet,
 De Leeraar niet te zijn, dien ze immer volgen moet.
 Neen, hebt ge in 't groot Heelal geheimen aan te bidden,
 Ook hier versuft uw brein: Kniel neder in ons midden
 De Dichter voelt in 't hart, wat uw besef ontduikt,
 En wee hem, wien uw hand de vrije vlerken fnuikt!
 Hy is geen Dichter meer. Als de opgeschoten ceder,
 Ziet Dichtkunst op uw school als op de veldrijs neder,
 Of lichten rietscheut, die een teder plantjen bindt,
 Maar, voor geen kruin bestemd, die worstelt met den wind. 480.
 Zy, Leermeestres der taal, zy, aller Wijsheid voedster,
 Behoeft niet, dat uw schoot haar fiere rijpheid koester';
 Zy staat onkantelbaar, onschokbaar, als de zuil
 Van Hermes, in 't geraas van 't daavrend hondgehuil.
 Uw zuilspits waggelt steeds, en, telkens omgesmeten,

Verbouwd, en weêr herbouwd, met gapingen en reten,
Heeft vastheid, steun, noch rust. Daar staat zy, fier in top,
En heft voor de eeuwigheid haar trotsche machtspreuk op:
Een leeftijd gaat niet om; haar hoekkanteelen breken,
En 't gantsch gevaarte ligt door eigen last bezweken. 490.
Neen, Dichtkunst, gy, gy leeft, onsterflijk als Homeer!
Blaas me aan, gevoel der kunst! ik wil geen meesters meer.

*

*

*

slotzang

Speel het fluitjen vink of sijsjen
Kunstmuzyk en zangspel voor!
't Went aan 't voorgepiepte wijsjen
Ongevoelig hart en oor.
't Leert het spoedig na te gorgelen,
En vermaakt zich in dien toon;
Maar, waar blijft hun kunstloos orgelen?
Waar het hartdoordringend schoon?

g Zangeres der loovrenzalen,
Die in 't luistrend woud gebiedt;
En gy, Pindus nachtegalen,
ô Verzaakt u-zelven niet;

Laat, wien 't lust, vrij noten zetten;
 Geef hy regels naar zijn' waan;
 U te binden aan zijn wetten,
 Waar, Natuur voor 't voorhoofd slaan.

'k Spreek tot U, ô ware Zangeren,
 Die, als 't Dichtvuur u bevangt,
 Aan geen ijdel hoofdbezwangeren,
 Maar aan 't hart uw vaerzen dankt?
 U, die in uw vrije tonen
 Nog Homerus schaduw schetst,
 Al zijn kunst en lauwerkronen
 Door verval der eeuw verflescht!

Ja, uw kunstkracht is GEVOELEN,
 JUIST gevoelen, met een hart,
 Dat, wat drift het door moog woelen,
 Nooit het helder brein verwacht.
 Dat, in vollen gloed aan 't vlammen,
 Met zijn vlam verbeelding ziet,
 Dat zij dijk doorbruischt en dammen,
 En door star en melkweg schiet!

Schiet dan uit, geroerde zielen!
 Schiet in louter vuurgloed uit!
 Vaart den Dagvorst in zijn wielen!
 Maakt den Donderwagen buit!

Dan zal 't Egis der Aaloudheid
Bliksemoogen van uw Lier!
Alles buigen voor uw stoutheid!
Alles branden van uw vier!
Ja, dan zult, dan zult gy ZINGEN,
En uw zang zal waarheid zijn,
Waarheid uit de hemelkringen;
En des Wijsgeers wijsheid, SCHIJN.

1809.

VERKLARINGEN EN OPHELDERINGEN.

v. 4—7. Echt dichterlijk is deze aanvang. — De natuur schept den waren dichter, maar zy had zich geheel uitgeput, toen ze Homerus had voortgebracht, en eeuwen waren niet voldoende, om haar genoegzame kracht te schenken ter voortbrenging eens tweeden, hem gelijk. — De vaerzen zijn kernig, en elk woord heeft zijne eigenaartige kracht.

v. 8—10. 't *Gestarné*, d. i. dichters van veel minderen rang. Dit gestarnte ontleende zijn glans aan de zon, of vonkelde slechts flauw en dof, zoodat men het der duistre nacht moest dank weten, dat het licht verspreidde, d. i. de latere dichters dankten wat zy dichterlijks hadden aan Homerus, en de minder dichterlijke tijden waren oorzaak van hun roem. Dichterlijk!

v. 11. Hier ontbreekt eenigzins het grammatikaal verband, zoo als dit bij B. meermalen het geval is; maar de constructie wordt er dichterlijker door. Alleen wenschten wij voor: *zoo is*, *zoo was*, slechts één dier beide uitdrukkingen, ofschoon *is* op de nog levenden, *was* op de reeds verscheidenen, vooral op *Virgyl*, zien kan.

v. 13—24. Welk een kracht en poëzy! — Door alle eeuwen heen was Homerus het voorbeeld, het ideaal zelfs der grootste dichters, maar geen hunner mocht hem bijstreven in zijne on-

overtroffen schoonheden. — Het woord *plonderen* is hier uitnemend gekozen. Het doet denken aan de vermetele stoutheid zijner navolgers. — De zeven volgende vaerzen wedijveren in schoonheden van den eersten rang. De dichter kon geen treffender beeld kiezen dan dat van den bliksemvoerenden adelaar, die in de poëzy der oudheid op duizenden plaatsen bezongen wordt. Dien Adelaar, dien bliksemdrig van Jupijn, ontrukkt men zijn flitsen gemakkelijker, dan de scheppende kunstpalet aan Homeer! (B bezigt hier *palet* in het vrouw geslacht, dat zich door het Fransch en Spaansch laat verdedigen. Als diminutief zou het onzijdig moeten zijn. Zie Bild. Verklarende Geslachtlijst der Naamwoorden in v.) Homerus *verven* zijn *vlammen!* (*Van dampen onbesmet* voor: door geene dampen besmet, is een echte greep in ons taaleigen.) Homerus schildert niet, maar schept. — 't Kon niet anders, of de voortreffelijkste dichter moest Idealen scheppen, geen nabootser der natuur zijn. — Men lette ook vooral op het dichterlijke der 2 laatste vaerzen.

v. 26—32. Men bemerkte toch eens, wat een dichter als B. ons overal te denken geeft, en hoe zijne beelden en vergelijkingen overal den toets eener diepere overweging kunnen doorstaan. — Homerus is dichter geschapen door de natuur (zie v. 1 en volg.). naarmate derhalve een ieder meer de gunsteling der natuur is, zal hy de schoonheden van Homerus levendiger gevoelen. Die Homerus niet weet te waardeeren, als dichter, is een gevoellooze klomp. Hem *verwierp* de natuur v.v. 31 en 32 beteek.: wy leven by de nakomelingschap in eeuwigen roem of eeuwige vergetelheid, naarmate wy Homerus meer of minder vereeren, omdat naar die vereering de ware poëzy wordt afgemeten. (*Wierook* wordt hier onz. gebruikt, als zijnde de *stof*, waarmee men wierookt. De hier aangenomen spelling verdient verreweg de voorkeur, indien men met B. de eerste lettergreep afleidt van *wie-en*, wentelen, kronkelen enz.) Wat dunkt u, is Homerus in deze 32 vaerzen niet voortreffelijker geschilderd voor gevoel en verstand, dan in tallooze *oden*, die men zijn naam heeft ge-

wijd, maar waarin ge te vergeefs zuivere trekken zoekt van hetgeen men u wil schetsen?

v. 33—48. Niemand wist als B. te tooveren met dichtelijke gelijkenissen, en zoo het gevoel van ons hart met zijne schilderingen te vereenigen. Hier hebben wy daarvan een uitstekend voorbeeld. — Vooral zij opgemerkt, dat hy hier zijne beelden handelend invoert, iets wat, zoo het met talent wordt uitgevoerd, altijd meer leven en beweging aan de voorstelling byzet. (Den lezer zij herinnerd, dat Cynthia, Febe en Diana drie benamingen zijn van éene dochter van Jupijn en Latona. Zij was de zuster van den zonnegod, Febus, en werd op aarde Diana, in den hemel Luna (de maan), in de benedenwereld Proserpina en Hekate genoemd.) v. 34. *Nachtkalesse*. *Kales* is eigenlijk een soort van kap-rijtuig, calèche in 't ouder Fransch, waaruit het overgenomen is. Het woord is van 't oude *Cale*, een kap. (Bild.) 't Staat hier tegenover den Zonnewagen van Febus. 35. Iemand *van iets vertroosten* is een zeer gewone zegswijze bij B. 36. 't *Verbruincnd Oost*. Dit *verbruincnd* is hier een meesterlijk epitheton. Wij zijn met B. overtuigd, dat de dichter een ander „*groot en grooter kunstgeheim*” moet hebben, „dan dit, dat hem met ieder Redenaar gemeen is,” maar toch erkent men aan zulke epitheta den meester. — Met welk een rijke, maar nergends overladen pracht wordt nu de opgang der zon geschilderd, om daardoor de minderheid der *maan* beter te doen uitkomen! Die *parels* en *robijnen* langs het *zwijgend* hemelpad gestrooid; die door elkaar geschudde *akoleien* en *rozen*, die juichende *boschtoon*, die de zon van omlaag het welkom biedt, doen u het rijzend morgenlicht in zijn vollen luister aanschouwen. — Hoe zacht en lieflijk wordt dat *teder genoegens*, *die schemering*, *die sombre wellust* daartegenover gesteld! Zoo weet een waarachtig dichter telkens zijne lezers tot het volgende voor te bereiden, dat geheim van de eenheid der schepping. Een oplettend lezer heeft uit de tegenstelling van zon en maan reeds begrepen, wat volgen moet. v. v. 48 en 49. — De maan (zoo heeft de dichter in de voor-

gaande vaerzen gezegd), is enkel de troosteres der nacht; haar luister is de roem der zon, waaraan zij haar licht mag ontleenen, en die onze aarde in haar ziet herschijnen: daarom moet zij het niet wagen den blakenden zonnegod in het aanschijn te vliegen. Zoo moet geen dichter het wagen (ziedaar de toepassing) Homeer naar de kroon te steken. Deze gedachte wordt meesterlijk uiteengezet door 't bezingen der verschillende dichtsoorten.

v. 51 en 52. Versta: hetzij gy krachtig of zacht uwe aandoeningen weergeeft. v. 53 en 54. d. i. Hetzij gy de liefde bezingt, of uw overkropt gemoed in klaaggezangen lucht geeft.

v. 55—58. Hetzij gy oorlogen en heldendaden durft bezingen. — Hoe uitgezocht is hier weer elk woord! Men lette nog op het stout-dichterlijke van het denkbeeld. — De *snarengreep* doet de donders ratelen, overplascht de velden enz. Had de dichter gezegd: hetzij gy de ratelende donders, de met rookend menschenbloed overplaschte velden bezingt, of iets dergelijks, er zou veel minder beweging en leven zijn in de aanschouwelijkheid der voorstelling. De krachtige vaersbouw moet hier den onkundigste zelfs in het oog springen.

v. 58—60. 't Zij gy de voorkeur geeft aan gewijde poëzy. Dit wordt hier weder even keurig als dichterlijk voorgesteld door het *aandosschen van het choorkleed*, door het *heilige gewelf*, dat met den galm vervuld wordt — d. i. waardoor de zangen weêrgalmen — der met *Idumeesche palm* ¹⁾ *bedekte harpen*.

v. 63. Melpomeen was de godin van het treurspel. *Stijf-bbloede dolk* is hier vol kracht en beteekenis.

v. 66. *Styx*. Eene der rivieren van de benedenwareld. — Dit *ter weide gaan* wil mij niet bevallen. Misschien vindt het eenige verklaring in de uitdrukking van Vondel: met *gezonde wei* van leeringen voeden, en in het Hoogduitsch.

1) De naam *Idumæa* werd door de Romeinsche dichters vaak gebezigd voor *Judea*. Onze dichter, die overal blijken geeft van zijne belesenheid en ijzervast geheugen, volgt hen hierin na.

v. 67 *dwalm* eig. een damp, waardoor het brein verhit wordt; zie Ten Kate, Tweede Proeve van Dwel.

v. 67—73. Een *kreek* is een smalle vliet. „Eigenlijk beteekent het den *kil* van den plasch.”

Overigens schilderen deze vaerzen weder op het levendigst de onmacht der overige dichters tegenover Homerus.

v. 73—96. Nu volgt de zeer geleidelijke overgang tot de eigendlijke stoffe des gedichts: de onmacht der wijsbegeerte, om dichters te vormen, en het verwoestende voor gevoel en poëzy, dat hare willekeurige regels hebben uitgewerkt. v. v. 73 en 74. Versta: ô Gy, eenige bron, waaruit de dichters van Griekenland en Latium geput hebben, v. 74—78. Nadat letteren en smaak en gevoel voor het schoone waren verdwenen, hebt gy Europa, ja, ook ons Noorden, uit die nacht van barbaarschheid opgewekt. v. 79—82. d. i. waardoor men de stof- en dierenwareld met hooger leven bezielt, zijn eigen gevoel aan de buitenwareld meêdeelt, en tot een hooger wareld opklimt. De volgende vaerzen bewijzen ons, als om strijd, dat Bilderdijks dichtader nooit was uitgeput. Telkens beschouwt hij Homerus in een ander licht, telkens biedt hij ons nieuwe gezichtspunten, v. 90. *Nare onzekerheden* is wel wat algemeen.

v. 99. *Vergeefs daalde*. Versta: *zou dalen*, en zoo verder.

v. 100—112. Met zijne gewone helderheid van voorstelling toont ons B. hier de oorzaken van 't verval der poëzy. Het oog der ziel is verduisterd: men weet zijn innig gevoel niet in anderen over te storten. 't Verstand wordt beheerscht door een ijdel waan; men heeft geen gevoel meer voor eene hoogere wareld: er wordt heldenmoed vereischt, om de thands gevierde wetenschap te verzaken; men heeft geen edel mannelijk gevoel meer, maar is verwijfd en week geworden, een ingebeeld verstand wil den scepter voeren en gebieden.

v. 113—124. Deze vaerzen zijn zuiver wijsgeerig. B. vermeidt zich gaarne een oogenblik in eene wijsgeerige beschouwing. (Verg. in de „Geestenwareld”: Ik zelf, ik ben geen hand, geen

voet, geen ingewanden enz.) Hy wil hier zeggen: de eigenliefde, diep geworteld in ons hart, doet ons onze gebreken over 't hoofd zien, en ons oog vestigen op schijnbare voortreffelijkheden. Daarom wanen wy ons wijs in onze dwaasheden, en aanbidden den een of anderen afgod, dien ons, door waan misleid, verstand zich gebootst heeft. Dien waan noemen wy dan *rede*, en hoe blind in de wezenlijke waarheden, dan heeten wy *wijsgeeren*.

125. *Waanbeschouwen*. Koppelingen met *waan* zijn veelvuldig bij B., te veelvuldig.

128. *en dringt zich in in 't hoofd*. Men legge den kleintoon op het eerste *in*, en het vaers zal bevallig klinken. B. bezigt dikwerf die herhalingen van 't zelfde woord met verandering van kleintoon. Zoo in de volgende schoone plaats in den „Ondergang der eerste Wareld”:

Hier zeeg hy (Kain) spraakloos neer, in tranen als versmoord.
Men zegt, een Engel stortte, op 't uitgesproken woord,
Een' hemeldaaudrop op zijn voorhoofd, die het teeken
Des bloedvlees, als een schim bij d'ochtend, deed verbleeken,
En 't uitgewischt had, had aan 't wraakgeschrei der aard
De vloek zijns vaders zich, bij 't misdrijf, niet gepaard,

Dit dubbele *had*, het eene toonloos, het tweede lang, dient daar, volgens de aantekening van Da Costa, om den strijd en botsing, als ware het, uit te drukken tusschen de poging ter uitwissching van het vloekmerk door den hemelschen Engel, en den vloek van een verbolgen vader.

Spaarzaam gebruikt zijn zulke herhalingen eene schoonheid in onze taal.

v. 129—136, B. is onuitputtelijk in schoonheden, wanneer hij God bezingt. En waarlijk het moet een Christenhart wel doen, dat Neêrlands grootste genie zich zoo diep doordrongen toont van Gods alvermogen, liefde, voorzienigheid, wijsheid enz. Arme Neologen, die tegen dezen Reus wilt kampen ¹⁾.

1) In zijn dichtstuk: „God en de Mensch”, zingt hij:

Wat vordert ge, o mijn ziel? Wat drijft u, de aardsche kringen

v. 132. Het schepsel meent zijn God te weêrstreven, maar Gods Almacht weet alles te richten naar zijn één en eenig wereldplan.

v. 133—136, d. i. Indien gy u gewaardigt op menschen, die zich voor uw licht verbergen, en dan dat licht ontkennen, neêr te zien, wijt hun dan de dwaasheid niet, dat zy zich van het *gezicht* d. i. van de kennis van u berooven, om u geheel en al te doorschouwen. 't Is alles diep gedacht en keurig uitgedrukt.

v. 137. Hier geeft de dichter toe, dat zucht naar kennis ons natuurlijk is.

Te ontsteigren, en den band des stofklomps los te wringen,
 U op te heffen, en op de Almacht 't oog te slaan,
 Wier wenk geen Englenblik, geen Seraf, door kan staan
 Wat doe, wat wage ik! — Ik, mijn oog op u geslagen,
 ô Almacht! — 't Kan, helaas! het daglicht niet verdragen,
 Wanneer 't in volle kracht mij toeschiet uit zijn bron;
 En vreest het d'aanblik niet van de ongeschapen zon.
 Wiens vlammend aanschijn 't licht van zon en starrenbogen
 Te niet straalt met een zwenk der aldoordringende ooggen,
 Die geest noch stof verduurt? den God, vol majesteit,
 Die is! en in wiens gloed, door alles uitgebreid,
 De wereldstelsels als onzichtbre stoffens wemelen,
 En de afgrond zich verliest in de eindloosheid der hemelen!
 Den eenige, in bestaan waarachtig!

.....

Ja, Gy bestaat, o God! Ons schijnzijn is als 't glimmen
 Der wolken, 's warelds zon begroetende aan de kimmen,
 Wanneer zy 't morgenbed met jonglingsmoed verlaat,
 En 't loopperk instreeft, dwars door 't vonkrend inkarnaat.
 Dit *zijn* is slechts een glans, een weêrglans zonder waarheid;
 't Getuigt uw aanzijn slechts, daar 't afstraalt van uw klaarheid.
 Weêrhou uw invloed, God, en alles keert in 't niet;
 Mijn zelfbesef is Licht, dat uit uw volheid schiet.

Dezer schoonheden, dezer echt wijsgeerige schoonheden is bij B. geen einde. Prof. Opzoomer zou een geheel ander filosoof zijn, zoo hij zijne wijsbegeerte niet uit Goethe, maar uit B. geput had.

v. 138. *Ons aller boezems gloren van wellust.* Zou Da Costa deze uitdrukking hebben afgekeurd? Wy betwijfelen het. (Evenzeer twijfelen wy, of hy het woord *boezemgloed*, dat B. in een zijner prachtigste lierzangen gebruikt, en 't woord *onstof*, dat Da Costa zelf bezigt in eene schitterende hymne, zou hebben gewraakt. 't *Onstoflijk schoon huwt thands aan zinlijk*, zegt B. in de Drie Zusterkunsten, zonder *zich*, zooals men ziet. Zou Da Costa dat vaers ook al hebben afgekeurd? Zoo vitziek was hy by zijn leven toch niet, wanneer het Bilderdijk gold. — Keurt men uitdrukkingen af op algemeen erkende en bewezen taalgronden, dan is alles opgelost en afgedaan. Maar wanneer men zegt: „deze of gene zou die uitdrukking verwerpen,” dan moet men vooral toezien, dat ons geheugen aan onze Magistrale uitspraken geen booze parten speelt. Zie de Wachter, Maart 1872, blz. 192.

v. 140—152. Indien wy 't gewrocht in zijne oorzaak mochten aanschouwen, zooals God, dan zouden alle duisterheden en schijnbare tegenstrijdigheden voor ons ophouden te bestaan. Wy zouden alles zien samenwerken tot één eeuwig wareldplan. Zoo dacht het de Wijsgeer, maar hoe meesterlijk heeft het de dichter bezongen! Verklaring eischen de vaerzen niet. Alleen merken wy op, dat in de twee laatste eene diep-wijsgeerige gedachte ligt opgesloten. De Godheid namelijk werkt door haar begrip, en brengt daarom *in* en *door* het denken de wezens te voorschijn.

v. 153—160. Hier op aarde is het ons niet vergund het Godsplan te doorzien, want wy zijn 1°. uit een hooger sfeer gebondsd, d. i. vervallen van onzen oorspronkelijken staat; wy worden 2° in dit enge perk — op deze stoffelijke wareld — tot ruimer — tot de hoogste zaligheid — voorbereid. Hier is de weetlust ons een prikkel, die ons gestadig voortdrijft, en die ons met *onweérstaanbren dwang* steeds dezelfde rondon doet doorloopen, zonder dat onze trek voldaan wordt.

v. 161—164, d. i. Gy zijt niet in staat, het hogere, het bovenaardsche te doorzien. Gy moogt een sprong wagen d. i. slechts weinige waarheden ontblooten zich voor uw oog. — Houd

dit voor geen arendsvlucht — voor geen beschouwing van alle, of van de hoogste waarheden, want die sprong doet u reeds vermoeid en ademloos ter neêr storten, d. i. reeds het verkrijgen dier voor de hand liggende en weinige waarheden valt u zwaar genoeg.

165—178. Is uwe kennis zoo nietig, en uw vermogen, om hoogere kennis te bereiken, zoo gering, wat boogt gy dan op eene steeds weifelende wetenschap? De uitdrukking: *gebouwen in de lucht op 't ijdel ruim gronden*, geeft met treffende juistheid den aart en grond der meeste hedendaagsche wijsgeerige stelsels weêr; 't zijn gebouwen zonder grondslagen.

Waar toe Natuur de wet met lijnen afgepaald,
En voor 't volzeekre *hoe* in 't *waarom* afgedwaald?

Waarom de natuur gebonden aan uwe wanbegrippen, als waart gy haar meester? Waarom u niet te vrede gesteld, wanneer gy weet, *hoe* iets plaats grijpt (in de natuur)? Moet gy van alles de oorzaken kennen?

Is 't niets voor 't dorstend hart een zuivren teug te leppen,
Ten zij men 't water-zelf de Godheid na kan scheppen?

Is het niets voor ons, waarheden te kennen, indien die waarheden niet van ons, zooals van God af hankelijk zijn? Moeten wy God-zelfen kunnen gebieden, om zijne wet gegrift te voelen in onze harten?

Dwaas! zal onze aardbol niet meer draaien om zijn as,
indien ik de oorzaak niet ken dier wenteling?

Rampzalig dan de mensch enz.

Wat zoudt ge diep rampzalig zijn, o mensch, zoo gy 't heelal moest regelen, gy, die zelfs datgene wat uw vinger aanraakt, wat u zoo naby is, niet opmerkt, dikwijls niet kent. Ja, de geheele schepping spatte aan duigen, zoo gy haar moest gebieden.

v. 179—184. Lust het u, ô Wijsgeer, waarheden op te delven, stelsels voor te dragen, wy gunnen u dit volgaarne. Ons verbijstert uw spoor, maar gy sneyt vermaak daarop rond

te dolen. Welaan! geef uw bloed en leven prijs voor dat genoegen, maar spaar de schoone kunsten, dring haar uw voorschriften niet op!

v. 185—196. Maar neen! ook op dat gebied moest gy heerschen, als staatslieden (karakteristiek!) van de Rede. ¹⁾ *Gestoelt van d' ingebeelden waan* is een zeer eigenaartige zegswijze.

Pindus. Een berg tusschen Thessalië, Macedonië en Epirus, aan Apollo en de Muzen toegewijd.

Apol. Dezelfde als Febus. Hij was de god der poëzy.

Wijshheidkrameren is niet zeer vleierend. B. maakt in dit dichtstuk overal een koen en onbekrompen gebruik van allerlei koppelingen.

v. 197—212. Hoe treffend werdt hier de waarachtige, de dichter geboren dichter geschilderd! Hy beheerscht onze zielen,

1) Willekeurig (zegt B.) is gedurende de vorige eeuw het onderscheid ingedrongen, van *rede* voor gesprek, en *reden* voor het vermogen der samenschakeling van onze denkbeelden te nemen. Willekeurig zeg ik, en tegen 't begrip van anderen, die de toepassing juist anders wilden. En dat wel, om de belachelijke *reden* of *rede*, dat in 't Latijn *oratio* een letter meer dan *ratio* had, waarom het eerste dan ook in het Hollandsch door een letter meer uitgedrukt zou moeten worden.

Zeker is *rede* of *reden* in die toepassing op de twee Latijnsche woorden niet meer onderscheiden dan het Grieksche *λόγος*, dat beide *woord of gesprek* en *denkvermogen* te kennen geeft; en de Dichters deden derhalve wel, dat zy zich nooit aan die redenaarsgrilligheden onderwierpen.

Met dat al, is er een onderscheid in de twee Nederduitsche woorden, doch hetgeen men niet waarneemt. —

Ons gebruikelijk naamwoord *reden* is inderdaad *reding* van het werkwoord *reden*, dat is, re-ën, en ook *rede* is volkomen hetzelfde; maar dit *reden* maakt *redenen*, waarvan wy 't *redeneeren* thands hebben, even gelijk wy van *voeten*, dat is *gaan*, *voeteeren*, van *handen*, dat is, met of in de *hand* grijpen of houden, *hanteeren*, gebruiken. En gelijk dit *redenen* door zijn frequentative vorm een herhaling medebrengt, drukt het eene werkelijke aanéénknoping in het *reden* uit, en duidt dus eigenaartig de samenschakeling aan van de uitspraken des verstands (de *judicia*), hetzij dan in 't denken, hetzij in het spreken.

en zou hy gehoor geven aan de ijdele voorschriften der wijsgeeren? Zou hy hun boeien gewillig dragen, hy, die slechts door het bloed, dat door zijn aders bruischt, beheerscht wordt? *Den uchtend by 't ontgloeien in 't blozend aanschijn vliegen* is hoog dichterlijk, en niet minder het *besnoeien* zijner *stoute wiek door 't vedermes*. Teder en aandoenlijk is het vaers:

Of 't lachjen van uw mond zich onbeschroomd durf toonen?

213 en volg. Die weet, tot welke armhartige rijmelary men in de laatste helft vooral der 18de eeuw hier te lande vervallen was, en hoe vaak door dwaze en onhoudbare theoriën de ware dichtgloed in velen werd uitgedoofd en verwoest, zal het in alle opzichten billijken, dat B. deze wetgevers van den Parnas eens onbarmhartig gaat geesselen.

v. 215. *Als Rhadamanten*. Rhadamanthus, de zoon van Jupijn en Europa, moest om zijne buitengewone rechtvaardigheid in de benedenwareld vonnis vellen.

v. 216. *Hun hart verschansen*. Expressief!

v. 217. d. i. Met een stapel spraakkunsten (en van welke Meesters!) voor zich.

v. 223. Megera was een der Razernyen.

v. 231. Orfeus daalde met zijne lier in de benedenwareld, en verkreeg van Pluto verlof zijne overledene echtgenoot te voeren naar het rijk der levenden, indien hy niet omzag, om te bemerken of zy hem volgde. Dit had Orfeus van deze kunstrechtters niet kunnen erlangen, wil de dichter zeggen.

v. 237. Prokrustes was een berucht moordenaar in Attika, die de vreemdelingen, die by hem vernachtten, in eene legerstede uitstrekke.

Werd deze te lang bevonden, dan moesten de leden des vreemdelings gerekt, werd zy te kort bevonden, dan moesten zy worden afgekapt. Hy werd door Theseus vermoord. De toepassing blijkt.

v. 251. Geen Manlius Torquatus, (die zijn zoon, die tegen het bevel zijns vaders met den vijand gestreden had, liet om-

brengen,) kon zoo zijn vaderlijk gevoel bedwingen en de natuur doen zwijgen, als ik, toen ik de voortbrengselen van mijn geest verdelgde en vernietigde.

v. 260. d. i. 't Waren allen klinkklare jamberen! Tegen die jamberenmanie in onze Alexandrijnen vooral, trekt B. meermalen te velde,

v. 262. Aan zulke trekken erkent men den Meester!

v. 263. d. i. Sprak het gevoel in plaats van het koud verstand;

v. 264. broos. Broos is de bordse, ook borde. De oude schoeisels waren in plaats van lederen zolen *berdertjens* of *plankjens* over den voet vast gemaakt. De dichters nemen het gewoonlijk voor Cothurnus: tooneellaars. — Maar gelijk de ouden dit *Cothurnus* dikwijls gebruik en voor *dictio gravis*, zooals Virg. Ecl. VIII, 10.

Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno?

Zoo gebruikt B. hier broos voor een plechtig, statig vaers.

v. 271. Die *laffe bindseltjens* zijn de slaafsche regels, waaraan de dichterlijke genootschappen van dien tijd zich hielden, en waarvoor over 't algemeen geen redenen waren op te geven, dan de wil en de meening dier Gramatici.

v. 269. Midas, koning van Frygië, was door Apollo met een paar ezelsoreen begiftigd, omdat hij aan een zang van Pan boven dien van Apollo de voorkeur gegeven had.

v. 274. Abderieten. Een volk in Macedonië. Zij moesten hunne landstreek Pavonië verlaten, omdat ontelbare vorschoren door hun gekwaak hun nacht en dag alle rust benamen. De toepassing blijkt.

v. 284. *bentleus*. „Bent, (inderdaad het zelfde woord als *bende*) was oudtijds zooveel als Genootschap, en dus zei men de *schilderbent*, en *bentnaam*, *bentleus* enz.” (Bild.)

v. 289 en volg. Ongemeen krachtig zijn hier weder de tegenstellingen. — Alles spreekt en schreeuwt van vrijheid, en is nu niemand *zoo vrij*, dat hij zelf eens denkt, en niet den een of anderen zoogenaamden filosoof napraat?

293. zede. 't Zelfde als *gewoonte*, maar eenigzins krachtiger

dan dit. Volgens de kracht van het woord beteekent het *plichtigheid*. Zie Bild. Geslachtl. in v.

v. 297—308. Ter verduidelijking van 'tgeen hier volgt, spreke B. zelf. „Poëzy is eenzelvig. Zij is uitstorting van overstelpend gevoel, dat lucht eischt, dat zich uitbreiden, dat zich meêdeelen, dat zich verveelvuldigen moet, of het hart zou barsten en de geest tot de overspanning der razerny overgaan.” 't Is 't gevoel der ziel, 't is het redelijk, het onstoffelijk gevoel van het goede, het kwade, het schoone, het onschoone (onstoffelijke bevattingen, die de ziel zich in 't stoffijke, in de schijnbare wereld weet af te zonderen) — zie ook vaers 392 —; 't is dit zuiver gevoel, in zijn aart eindloos fijner, eindloos sterker, eindloos vermogender, dan de hevigste der lichamelijke wellust of smart, dat de ziel in beweging brengt, en waardoor zy in geene doode of vuidige vadzigheid inslaapt, maar tot haar bestemming wordt opgewekt. Dit gevoel is het, hetgeen al hare vermogens en vatbaarheden werken en ontwikkelen doet. Dit bevrucht haar verbeelding, ontsluit aan de reden het oog, en zijn alles bezielende schok schiet de vonk der oorspronkelijkheid uit in alle de punten van aanroering, waarvoor zij slechts vatbaar is enz.

v. v. 301—308 zijn dichterlijk ongemeen. B. weet alles voor onze verbeelding te verzinnelijken, en de taal is overal zijne willige dienaar. Hy wil zeggen: het verhoogde, het veredelde gevoel van zich-zelve, waarvan de ziel des dichters by het Schoone en Verhevene doordrongen is, is eene afspiegeling van Gods volkomenheid. Daardoor (zegt hy elders) lost de mensch alles wat hy als dier door 't zintuiglijke, en als mensch door 't verstandelijke en zedelijke geniet, in dat Geestelijk en naar 't Goddelijk gelijkend gevoel op, dat de zaligheid uitmaakt van zijn bestaan, en waarvoor hy bestemd en geboren is. — Daarom kan die wellust alleen daar gemaald worden, waar de Godheid-zelve zich aldus door den mensch laat gevoelen. Welke denkbeelden, maar ook welke wijsbegeerte!

v. 309—312. Ik eerbiedig u, o Wijsheid, die, ofschoon

gy-zelf in nevels wegschuilt, echter uwen tempel — de school der wijsgeeren — opent voor het verstand, en de rede met wapens (de redeneerkunde) toerust, en het oordeel scherpt.

v. 313. d. i. Ook ik ben wijsgeer geweest.

v. 314. *Choorsamaren*. *Samaar* is een *tabbaart*.

v. 315 Zoo het ooit geoorloofd is de stemrust in het midden geheel te verwaarloozen, is het zeker hier, omdat men het woord *nagetrippeld*, bijna niet kan uitspreken, zonder op *na* eenigzins te poozen.

v. 317. *trezoor*. Van 't Fransche *trésor*. Het Grieksche woord, waarvan beide ontleend zijn, beteekent eigenlijk een bewaarplaats van goud. Onze ouden gebruikten het voor *Kas*.

v. 319. *borstkarkant*. *Korkant*, van 't Franche *Carquant*, beteekent een met goud of zilver ingevat gesteente. Zie B. in v.

v. 320—329. d. i. In 't begin meende ik, dat een lichtstraal der waarheid een vonk in mijn verstand ontstoken had. Maar die vonk verdween in rookende dampen — d. i. duisternissen, die mijne ziel door haar mist als overdekten, — en de waarheid, die ik meende gevonden te hebben, bleek een ijdele waan te zijn. Toen besloot ik *waarlijk mensch te zijn* d. i. niet alleen het afgetrokken verstand, maar ook mijn zedelijk gevoel te raadplegen.

v. 333. Dit klinkt ietwes Karthesiaansch. Echter behoorde B. tot Descartes' school niet, zooals ik eenmaal overtuigend hoop aan te toonen. Hy wil dan hier ook alleen zeggen, dat hy in zich-zelfen den geheelen innerlijken mensch liet spreken, zonder zijne verschillende vermogens gants en al van elkaâr af te zonderen. Dit verzoende hem met zich-zelfen en het heeal. De waarheid, die hy *opgaf*, is dan ook niet de waarheid-zelve, maar wat de wijsgeeren voor waar hielden.

v. 337—372. Dit is de dichterlijkste plaats van dit Meesterstuk. 't Is louter epische Lyriek! 337 d. i. Niet de verbeelding slechts, die „dartele slaaf" van 't zintuig, gevoel, alles omvattend en verheffend gevoel werd my meester. 338 *der verbeelding*. Dier gevoelloosheid, waartoe ik gebracht was. 339 en

340. Meesterlijk! Let vooral daarop, dat de gloed des dichters zich tot de poolstreken uitbreidde, en die, als ware het, ontgloeide. Een minder kundig dichter had misschien het beeld juist omgekeerd, maar dan zou de plaats niet vrij te pleiten zijn van valsch vernuft.

343—346. Welk een lieflijke, zachte en frissche poëzy na al het grootsche der voorgaande vaerzen! 351. *Dirces fiere zwaan*. Pindarus, de voortreffelijkste Lierdichter van Griekenland, (niet te verwarren met een anderen Pindarus Thebanus, die een Latijnsch dichtstuk over het beleg van Troje vervaardigd heeft), aldus genoemd naar de bron Dirce, niet ver van Thebe, waar hy geboren was, ontspringende. 353. Men lette op het effect, dat de stemrust na *onverwikt* hier uitwerkt. De rustige onverschrokkenheid wordt daardoor meesterlijk weêrgegeven.

354. *Voor Ikarus en ongenoemde wateren* wenscht een vijand van alle Mythologische voorstellingen misschien wel een ander beeld, en voorzeker zou B. deze gedachte treffender hebben kunnen voorstellen. Maar heeft men eenmaal vrede met dien vliegende Ikarus, dan moet men hier weêr hulde brengen aan de grootsche voorstelling.

Ik hoorde in zuivrer stroom der Heemlen maatgeschal enz.

Alles is in deze vaerzen echt Oostersch. Welk een leven en gloed! 't Is hetzelfde denkbeeld, dat Da Costa met meer zwier, maar even dichterlijk uitdrukt, als hij zingt:

Zy golven d' ether door met Goddelijken zwier,
 En schuiven zonnen en planeten met hun vinger
 Door d' Oceaan der ruimte, en hangende aan den slinger
 Der Godheid, kruisen en doorkruisen onderling
 Elkanders wegen en steeds nieuw begonnen kring;
 En vormen met den zwaai der tallelooze bollen,
 Die in d' azuren stroom om onze hoofden rollen,
 Een heil'ge mengeling van dansen, op 't geluid,
 Jehova, van uw stem.

v. 390. *den vuurgloed aangetrokken*. *Aangetrokken* klinkt in dezen overigens zoo dichterlijken regel wat prozaïsch.

v. 392. Zie boven v. 297—308 en de aantekeningen aldaar.

v. 395. Hij is geen dichter, in wien het vaers niet tegelijk met het gevoel geboren wordt.

v. 397. *Stagyriet*. Aristoteles, als van Stagyra (in Macedonië) geboortig.

v. 399 en 400. d. i. Leer erkennen, dat het hart des dichters zich somtijds moet uitstorten, zonder dat hy zich ten doel stelt door anderen gehoord te worden.

v. 409 en 410. Beproof het eens, dat gevoel te bedwingen, die stroom — dat gevoel — bruischt toch naar buiten.

v. 419. d. i. Schitterend door het licht, dat zy (deze beelden) in zich hebben, wanneer ze uit des dichters ziel te voorschijn komen, zonder het van elders te ontleenen.

v. 420—430. Wat rest dan den wijsgeer nog? — De wijze na te gaan, waarop dit dichterlijk gevoel zich uitstort, en dit kan eene kennisbron te meer worden voor de wijsbegeerte; maar nooit mag hy pogen zelf nieuwe bronnen te scheppen, waaruit dat gevoel op moet wellen.

v. 424. *Hoefslag* is volgens Kiliaar *locus custodiae militum deputatus*. Zie verder Huydec. Proev. van Taal- en Dichtk. 1ste boek, bladz. 1.

v. 433 en 434. *Bloed, dat durft besnoeien* is min of meer gewrongen. De zin is: „pleng, o Bacchus, op uwe altaren het bloed van hem, die enz.

v. 436. In het jaar 404 v. C. vielen de Kelten in Griekenland en richtten alom verwoestingen aan.

v. 441. *Soter*. Jupiter werd onder den naam van *Soter*, in 't Latijn *Conservator*, vereerd als de Beschermder der Kunsten.

v. 445. Verlangt ge een staaltjen van deze vergoding, luister dan een oogenblik naar Muretus:

„o Non loquendi tantum, sed et sentiendi, ex illis veteribus, quos Deus vera sui cognitione non afflaverat, unice magister,

Plato, quae unquam par dignitati ac meritis erga omnem posteritatem tuis reperiri poterit oratio? Tu, quomodo animi nostri a vitiorum sordibus purgari possint, ostendisti; tu, quemadmodum hominibus adhuc in terra versantibus coelestem quodammodo vitam vivere liceat, aperuisti; tu divina cum humanis, quantum quidem humano ingenio id perfici potuit, copulasti; tu ea tradidisti, quae nos, nos, inquam, ipsi, qui a Deo per Filium adoptati, et coelesti doctrina imbuti sumus, a te dici potuisse miramur.'

Neem daarbij in aanmerking, dat Muretus nog zuinig is met zijn wierook in vergelijking van anderen.

v. 446. In onzen tijd zijn de maanden, de dagen zelfs, al druk bezig met het verdringen en weder invoeren van wijsgeerige stelsels.

v. 453. *Vertuit*. Overgegeven, eig. vastgehecht. Zoo zegt Hooft: „zijne krachten aan iets vertuiten.

v. 455 Gy, wijsgeeren, (volgelingen van Plato) toont u eerst *duurzaam* en *bevestigd*, eer gy u vermeet der dichtkunst, eeuwig als de natuur en hare wetten, voorschriften te geven.

v. 459 en volg. Zie boven.

v. 484. *Hermes*, Mercurius. De *Hermes* waren vierkante beelden van M. zonder handen of voeten. Eens waren in één nacht al deze beelden te Athene omvergeworpen, één slechts uitgezonderd.

SLOTZANG.

v. 1—8. Spele een fluitjen aan vink of sijsjen deze of die wijs voor, 't zal ze spoedig nabootsen, maar 't natuurlijk schoon van zijn zangtoon gaat verloren.

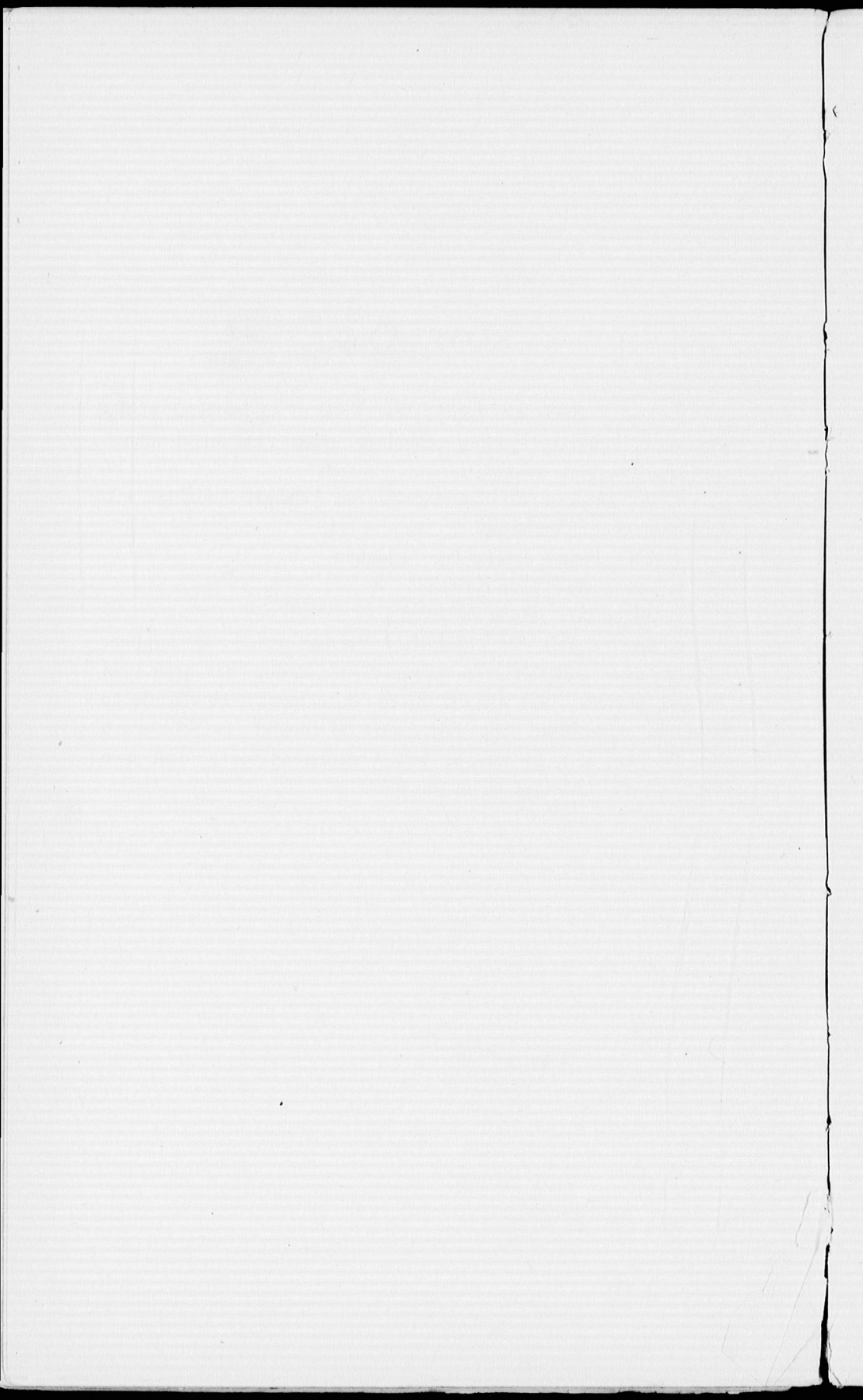
v. 9. *Zangeres der loovrenzaleu enz.* Hoogst bevallige uitdrukking voor: *Nachtegaal*.

v. 11. *Pindus nachtegalen.* Dichters.

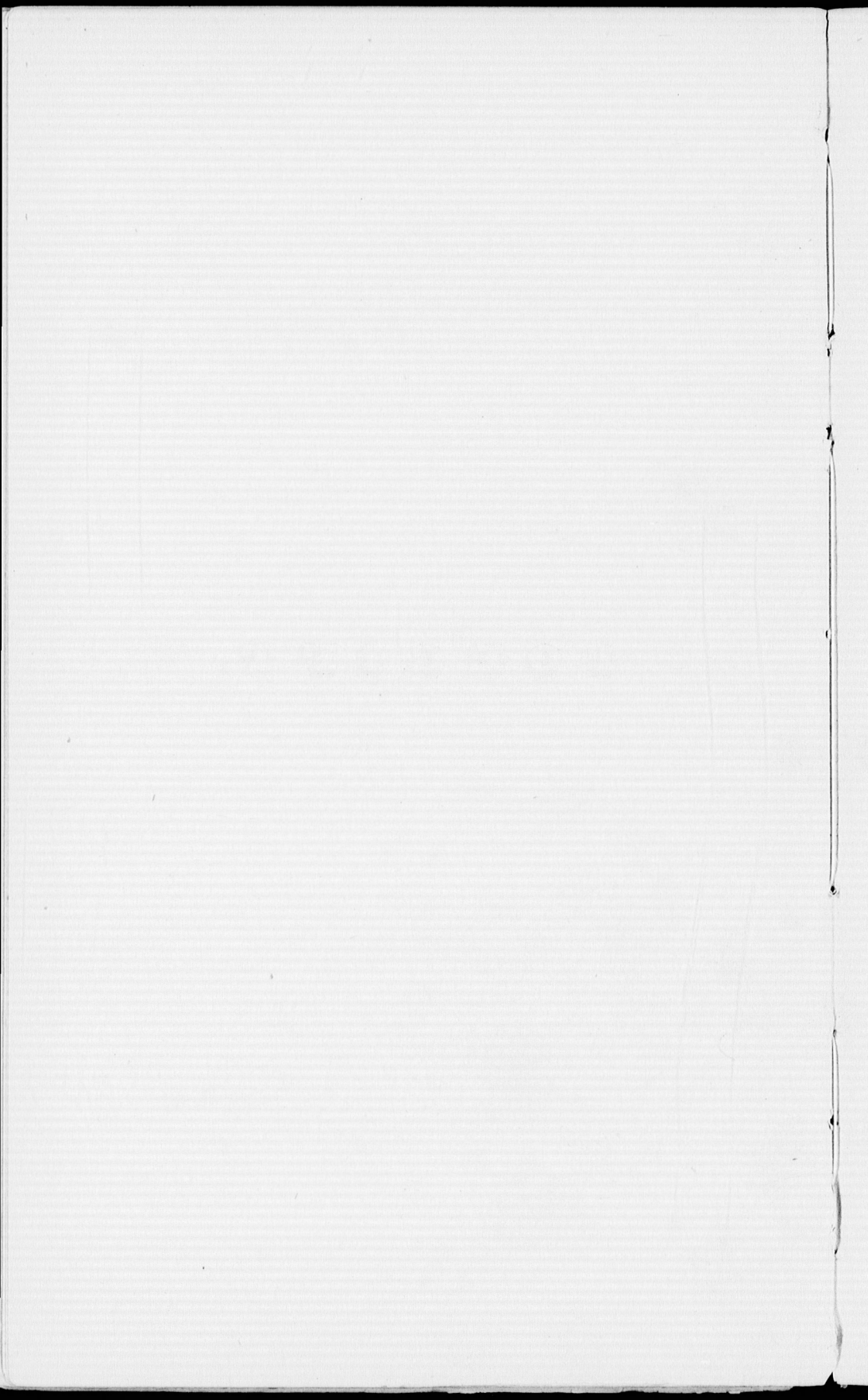
v. 32 en 33. Ech lyrisch!

v. 36 en 37. Koen verheven!

v. 38. 't *Egis der Aaloudheid* was een schild van Jupiter, 't geen deze aan Minerva schonk, die daarop het hoofd van Medusa plaatste. Al wie dit hoofd aanschouwde, versteende op hetzelfde oogenblik. Dit *Egis*, zegt de Dichter, zal bliksemen van uw lier, d. i. gy zult al wat u weêrstand biedt, door uwe stoute poëzy ontzetten en meêsleepen.

T O E G I F T.

EEN BLIK OP DE TOEKOMST DER WETENSCHAP.

I.

Nog eens, nog eens een lied! Nog eens een blik geslagen
Op 't woest getuimel van de golven, die er jagen
Door wilde zee aan zee, het schokkend wareldrond
Bestokend wijd en zijd, met stormen in verbond
En krijgsorkanen, die in grauwe kruiddampwolken
De toekomst hullen voor 't verbijsterd oog der volken.

„De fiere Tijdgeest heerscht! Zijn dreigende aadlaarsvaart
Wordt met bewondring of ontzetting nagestaard
Van onderen; zijn oog, in 't volle licht der zonnen
Geheimen lezend, en heur wondren loop, begonnen
Voor duizend-duizenden van eeuwen, in zijn kring
Bespiedend, weidt naar lust, en kent geen huivering
Voor d' Alregeerder meer: want Hy werd niet gevonden
In al die werelden die eigen glans verkonden
En eigen wordingskracht. De wondren der Natuur
Onthullen zich den blik des Vorschers, uur aan uur

Gespannen. 't Schijnt een strijd van duizend wareldmachten,
 Den wenk eerbiedigend haars Konings, en heur krachten
 Vertoonend in een spel van scheppingen, wier lot
 In 't krachtig zelfbestaan geen wording meldt uit God!

De fiere Tijdgeest heerscht! Verwinnaar opgetreden,
 Verdalgend wat weêrstonde, heeft hy het rijk der Reden
 Voor de eeuwigheid gevest. Haar grootheid voer ten top
 Der glorie! Voor haar oog lost zich het raadsel op
 Der eeuwigheid, des Tijds, der Godheid, eens aanbeden
 Als heerscher boven de aard, maar voor den glans van 'theden
 Verzwonden als een schim voor d' eersten morgengloed,
 De mensch gevoelt zich-zelf! Iets Godlijks drijft zijn bloed
 Tot voller polsslag, vaart zijn adem door en spieren,
 En kiest zijn geest ten thron! Hij voelt zijn borst doorzwieren
 Van krachten, nooit gekend, van krachten, bandloos fier,
 En dreigend, als de stroom van 't golvend lavavier,
 Dat naar verwoesting hïjgt!

Van 't puin der wareldthronen

Klinkt deze jubelzang der jongste vrijheidszonen.
 Wat wacht gy van den moed dier krijgers, juichend aard,
 En gy vooral, Euroop? De volken staan geschaard
 Ten doodelijken kamp! De Godheid is verbannen!
 Haar priesters waren de aard verleiders of tyrannen,
 En vloten voor 't geweld! — Gy, Vrijen Heerschers thands.
 In Vrijheids gulden naam op martlaarsbloed ten dans,
 Ten dans op 't stuivend puin der omgewroete altaren!
 Ha! 't staat u schoon, Euroop, op dat tooneel te staren!
 't Is op uw ondergang een zegedans! Welaan!
 Gedarteld met uw val, uw glorierijk bestaan
 Van vroeger eeuwen der verwoesting prijs gegeven!
 Uws Heilands naam vervloekt! — Dan moogt ge in Vrijheid leven,
 Dan spot geen priester met uw grootheid meer! Dan de aard
 In één woestijn verkeerd, de baaiertnacht herbaard

Der eerste duisternis!

Ja, helden onzer dagen,
 Dat moest uw wareld zijn, een wildernis! Wat zagen
 Uw blikken lustig op die schepping! 't Wouddedrocht
 Uw broeder! Hebt ge meer in 't rijk gebied gezocht
 Der jongste wetenschap? Moet dat van al uw streven
 De hoogste kroon niet zijn: met 't dier als dier te leven?

II.

Ten eindpaal spoedt onze eeuw. De twintigste in de rij
 Der zusteren is dra haar wordingsuur naby.
 De menschheid, in 't genot van harer droomen weelde,
 Ziet driftig op 't verschiet: want welk een glorie speelde
 Reeds voor der zien'ren blik, betooverd door het licht
 Der toekomst. Wondereeuw, treedt gy hier voor 't gezicht
 Des zangers, met uw pracht van gloeiende Oosterglansen?
 Ontmoet ons aardrijk hier den blijden hemeltransen,
 En speelt het kindeken met zonnestralen? Is
 De sluier thands gelicht van wat geheimenis
 Het zijn moog in Natuur en Menschheid? Is het leven
 Een grootscher lot bestemd dan voor 't vergaan te beven;
 De Vrijheid meer dan spel met zwaard en moordtuig? Dood,
 Zijt gij verwonnen, die den dolk in 't harte stoot,
 Dat nog zoo vurig vlamt naar daden?

Op die vragen

Een daverend gejuich, de wareld rondgedragen,
 En daverend herhaald, ten andwoord: Immer voort!
 Geen hooger wareld meer die onze ontwerpen stoort!
 Geen geesten boven lucht en ether! Geen verbonden
 Dan met de goón der aard en wat die goden vonden:
 De krachten, die 't heelal beheerschen! Ken u-zelf,
 Gij, Vorst der wareld? Wat verkondt u 't lichtgewelf
 Der heëmlen, 't hart der aard, de tuimelende wateren,

Dan heerlijkheid en kracht! Ha! laat den priester schateren
 En spotten: „'t is om niet, dat heel dit dwergenkroost
 D'Almachtige bestookt! Des hemels bliksem roost
 En blakert eens dat rot oproerigen!” Wy steigeren
 Voor de oogen van 't heelal; geen hemelkreitsen weigeren
 Ons door- of toegang in hun heiligdom. Door 't lied
 Der schepping ruischt de naam des menschen! „Hem 't gebied
 Zoover er schepslen zijn! Hem over de aard viktorie;
 Zy is zijn dienaress! Hem aller eeuwen glorie;
 Hy is haar heerscher, snoert haar rijen! Hem de kroon,
 Geen doornen als den God der Christnen, maar Adoon
 Geheiligd en zijn bloed!”

Door 't loeien van die tonen
 Gudst bloed, gudst menschenbloed!

En nieuwe vrijheidszonen
 Staan op en heffen aan: „geen stof, de vrije geest
 Beheerscht de wareld, hy, die in 'zich-zelven leest
 En door dat lezen scheidt; zich-zelf verduizendvuldigd
 Weër aan zich-zelven geeft, en eigen schepping huldigt
 Als wareld buiten zich, totdat een nieuw gezicht
 Hem wijder ruimten biedt by eigen zonnelycht
 In eigen boezem, en dat nieuwe heir van stralen
 In letteren van geest het scheppingswoord doet pralen:
 „Ik ben het groot Heelal!”

Maar 't leven treedt in kamp
 Met die begoocheling, en als een neveldamp
 Verzwindt ze voor één straal der ongekrenkte Reden.
 Hoe? uit de oneindigheid ontspringen eindigheden?
 De oneindigheid zijt gy en de eindigheid metéén?
 Eén woeste mengelklomp van tegenstrijdigheên
 Is heel de schepping? Hoe? de waarheid en de logen,
 De snoodheid en het recht zijn van uw denkvermogen
 De spruiten, t'ener dracht geboren en ontstaan?
 Der rede zekerheid en 't droombeeld van den waan

Twee godentelgen, goôn, als gy, uit wien zy worden?
 En arme godheid, gy, die eeuwenlang die orden
 Van eigen scheppingen erkend hebt noch bevroed,
 Hoe bruischt in u op eens dat toomloos godenbloed?

Nog andere stemmen, schoon min driftig, min vermetel,
 Verheffen zich. Geniet' de Godheid op haar zetel
 Zich zelve! Aan ons zij de aard met wat die aard omgeeft!
 Ons 't vrij gebied vooral, waardoor de Rede zweeft!
 Aan ons wat waarheid heet bij 't licht, in ons geboren!
 De Godheid daar omhoog beheersch' de hemelchoren
 Naar lust, en zij het licht, dat in zijn hemel straalt:
 Op aard een ander licht, door 't wereld-albepaald;
 Maar zoover ook zijn glans voor 't vorschend oog verspreidend!

Triomf, volzalige eeuw! Uw gloriën verbeidend,
 Neen, zwelgend reeds met drift, grijpt volk bij volk verwoed
 Naar kroon en scepter, trapt de wetten met den voet,
 En plascht in stroomen bloeds, van dolle wraaklust dronken
 En dartel. Dat 's een spel! Triomf! gy hebt de vonken
 Niet vruchteloos gestrooid! De driften staan in vlam;
 Een krijgslied, filoozoof! Dat is een nieuwe stam,
 Van 't oud vooroordeel vrij, ontslagen van 't gelooven!
 Geen God of Hemel meer, geen Eeuwigheid daarboven!
 Dan voorwaart! dan ten strijd! De laatste slechts bestaat
 Als heerscher, wen 't heelal in éenen bloedstroom baadt.

III.

Naar reiner luchten, reiner sferen! In uw kringen
 Veraadming voor mijn borst, geliefde Hemelingen,
 Mijn broeders in mijn God! ô Jubelende rij
 Van zaligen, dien God, in 't vlekloos licht, naby,

En ademend in Hem de volle levenstogen
 Van Liefde's zaligheid en Godlijk alvermogen,
 ô Leent me uw vuurgloed, om het ongeloof der aard
 Verpletterd neêr te slaan, van uit mijn hemelvaart,
 Met Godlijk waarheidslicht! Gy moogt het daar genieten,
 Gy in zijn vollen stroom uw levensvlammen schieten;
 Gy in zijn eindloosheid verloren, jubelt daar
 Geen naam dan van dat licht, oneindig, wonderbaar,
 En alverrukkend! ô Van uit uw starrenbogen
 Neêrblikkend op dit stof en stoffijk onvermogen,
 Wat zuizelt ge, als ontzet? Ja, Geesten, in dit slijk
 Ontkent de mensch 't bestaan van 't schittrend waarheidsrijk,
 Den dag, waarin gy zweeft, de zonnen, die daar gloeien.
 Hier in de duisternis, met ijzren slavenboeien
 Gekluisterd aan het stof, ontkent men 't smetloos licht
 Van God en Hemel, van het Godsrijk, daar gesticht,
 Waar uwe thronen door de oneindigheden zwieren,
 Als vlammen, voortgestroomd uit 's hemels flonkervieren,
 Als zonnen waar onze aard geen naam voor heeft! En gy,
 Gy staat dat menschedom nog als wachteren ter zij'?
 Gewis, gy staat hen by. De duizend-duizendtallen,
 Wier jubel eeuwigheên door d' uwen heên moet schallen,
 Het vlekloos Lam ter eer' en zijn vergoten bloed,
 Zijn uwe zorg en lust, volzaalge hemelstoet!
 Ja, één is 't Waarheidsrijk! 't Is de Almacht en haar wezen,
 Zich-zelve slechts bewust, slechts door zich-zelf te lezen,
 Maar schepslen meêgedeeld door hooger Godheidskracht,
 Aan 't Geestendom het eerst, toèn aan het aardsch geslacht,
 De plaats vervullend van 't afvallig heir, wier zetel
 Uit 's hemels trans verdween, wen, muitziek en vermetel,
 De Morgenstar een vonk naar 't licht der lichten schoot.
 Dat is de Kerk van God, hier 't eerste morgenrood
 Genietend, maar hiernà in uwe Waarheidsstralen,
 o Godheid, éene gloed, één liefde, in alle talen

Eén hymne van uw naam! Dat zal de volle dag
 Van alle waarheid zijn! Hier de eerste morgenlach
 Haars luisters voor ons oog, daàr 't volle middaggloeien!
 Die Waarheid heerscht op aard. Gy poogt haar uit te roeien,
 ô Wijzen onzer eeuw? Dat is een Worstelstrijd
 Met God! Alom waar gy op aard nog heerschers zijt,
 In 't wijde stofgebied, moogt gy misschien de banden,
 Door menschenkracht geknoopt, verwaten aan gaan randen
 Uw eigen trots ten hoon; hier dreigt u 't *verder niet*,
 En slaat bedwelmd ter aard wat woedend weêrstand biedt.
 De Kerk is 't rijk van God, een Weêrschijn van zijn Hemel!
 Wat drijft U, worm des slijks, in 't vlottend stofgewemel
 Met duisternis omhuld, den Goddelijken glans,
 Die de Almacht-zelf weêrkaatst van uit den hoogsten trans,
 Te tarten in uw waan, als kondt ge een licht verdoven,
 Waarvoor gy wegkrimpt? Neen! de kracht van 't rein Gelooven
 Is meer dan aardsche kracht. Ze is God, in 't hart gedaald,
 Ze is Gods genadelicht, gevoelbaar uitgestraald
 In reine boezems; ze is het voòrgenot dier weelde,
 Waarin de Hemel golft; die in uw blikken speelde,
 Oneindig Geestental, de tallooze eeuwen door,
 Dat gy uw God genoot, en 't ruischend starrenchoor
 Deedt reien door het ruim, om van uw jubelzangen
 Den weêrslag, in zijn dans ten hemel, op te vangen.

— Maar dan de Reden en haar luister? Maar de Geest,
 Die met één oogopslag het scheppingsal doorleest?
 Moet hy tot slaafsch geloof, verguizing van zich-zelven
 En eigen licht gedoemd? —

Neen! waarheên op te delven
 Blijft eigen aan den geest. Maar dwaas is 't, hem alleên,
 Waar 't Gods geheimen geldt en zijn volkomenheên,
 De hoogste Godspraak (en geen Almacht) toe te kennen.
 Mocht hij de oneindigheid van 't Godlijk *Zijn* doorrennen,

Zijn God bespiegelen, met meer dan Englenvlucht
 Den ether doorgevoerd, tot in een hooger lucht,
 Die duizend zonnen door, die 's Hoogsten thron omhullen
 Met vlammend wolkgevaart? Ziet hij zijn wenk vervullen,
 Wanneer hy wezens denkt, en vliegt een nieuw Heelal
 De wareldruimten door, met luid triomfgeschal
 Hem schepper kronend, wen zijn Hoogmoed durft gebieden?
 Of kan hy eigen hart, wanneer zijn driften zieden
 Wel temmen, naar 't hem lust? — Neen, sterveling, uw geest,
 (Verban dien waanzin toch!) is nooit een God geweest,
 Zal nooit een Godheid zijn! Een raadsel zijt ge u-zelfen!
 Wat waagt ge een arendsvlucht naar hooger stargewelven?
 Doorzoek uw boezem eerst en zijn geheimenis,
 En vraag u-zelf dan af, of 't waarlijk kennen is;
 Zich-zelfen vreemd te zijn? Uw eigen ziel, uw tochten,
 Waardoor gij nacht en dag verwoed wordt aangevochten,
 Uw wil, uw denkkraft zelfs moogt gij niet gants doorzien,
 En wat vermeet ge u dan d'Almachte trots te biën,
 Uw scheëmrend redelicht beslissend recht te geven,
 De Godheid in uw trots verdwaasd te wederstreven,
 Uw eigen God te zijn? Of, trotschaart, voelt uw hart
 Geen leed, geen jam'ren meer, geen folterende smart,
 Wanneer ge als Wijsgeer boogt op uw voortrefflijkheden,
 Uw naam verheven wordt, vergood en aanbeden,
 En 't halve wareldrond zich voor uw uitspraak buigt?
 Is dat der Rede kracht?

Onnoozlen, die getuigt
 Haar licht te erkennen en te huldigen, ontslagen
 Van dweeppzuchts slavenjuk, dat vroeger eeuw moest dragen;
 Aanbidders, zoo ge u roemt, dier Godheid, wie Natuur
 Haar diepst geheim vertrouwde en 't Godlijk albestuur
 Van 't perkeloos heelal; treedt haar niet onder de oogen!
 Beschamend is haar blik. Ze ontdekt uw dwaze logen,
 Versmaadt uw hulde, doemt den onzin, dien uw mond

Godlasterend en snood der wareld heeft verkond.
 De Rede erkent zich-zelf als uit een bron gevloten,
 Die eigen Waarheid is, niet in een perk besloten
 Van eindigheid en stof, maar zelfbestaand in 't Zijn
 Van haar oneindigheid. Een flauwe wederschijn
 Dier Lichtzee mocht, o mensch, uw stofloos deel doorstralen.
 Een plekje is 't gebied, waarop gy aâm moogt halen;
 Een plekje is 't gebied, waarop het Redelicht
 Zijn flikkerstralen schiet voor 't menschelijk gezicht.
 Verdwaasd wie zich vermeet dat plekje te overschrijden!
 Zijn voet ontglipt de grond, waarop zijn schreen zich vlijden;
 Zijn oogen spannen zich, maar vinden in dat oord
 Geen voorwerp, dat hun blik verheldert tegengloort,
 Een nacht omschanst hen, en geen vonkjen mag er glimmen.
 Bij elken nieuwen tred schijnt de aakligheid te klimmen
 Dier woeste duisternis, oneindig, grenzenloos
 En ondoorstijgbaar. Wat de Hoogmoed zich daar koos
 Ten Koningszetel, is een neveldamp, verdwijnend
 Voor d' eersten morgenstraal.

Dan radeloos verkwijnend

Van wrevelmoed en spijt, noemt men de Godheid wreed,
 En roept de Reden op, om 't onrecht, dat men leed
 Te wreken. „Hij een God, die 't menschedom in het duister
 Van 's aardrijks kerkernacht geen sprankjen van zijn luister
 Durft toonen! Hy een God, die in zich-zelf alleen
 Zijn Godlijkheid geniet en zijn volkomenheên?
 Die dwingeland een God, die wil, dat wy gelooven,
 Ook waar de Rede roept: „ik laat mijn glans niet dooven,
 Ik ben een hemelsch licht, en wijs u 't rechte pad
 Ter waarheid? Hij een God? Neen, wat uw hart aanbad,
 Verdoolde sterveling, als bron van zaligheden,
 Blijkt of een wangedrocht by 't hemelsch licht der Reden,
 Of is het ijdel spel eens drooms.”

Dan op dien God

Uw vloek en hoon gehoopt, dan luider steeds gespot;
 Dan op den dwaas uw vloek, die voor dien God wil knielen;
 Dan voor Gods eeuwigheid den laag bedrogen zielen
 Een hemel op deze aard gesticht, niet voor gebeên
 Of boetedoening veil en slaafsche plechtigheên,
 Maar voor de wellust van den dartele! Nog heden
 Genoten wat gy moogt! De dood telt al uw treden,
 En treft eer gy 't vermoedt!

Een heerlijk goochelspel,
 Godloochnaar, uitgedacht tot blussching van die hel,
 Die in uw binnenst woedt; wier ijsbre folteringên
 Tot op uw legerkoets uw hart en brein bespringen
 En martelen!

Maar hoor, hoe hier de Rede spreekt:
 „Ik ben een eindig licht, mijn flikkering verbleekt
 Voor Waarheids vollen dag! Leer zwijgen en aanbidden,
 Wanneer de Waarheidszon een straal schiet in uw midden,
 Die mijn besef ontduikt.”

Ja, Wijsgeer, in de Kerk
 Van Christus heerscht een licht, der Reden blik te sterk,
 Maar voor 't geloovig hart genaakbaar! Dat's een leyen,
 Niet door Natuur verleend, maar boven haar verheven;
 Dat's 't leven in dien God, die 's menschen Rede schiep,
 Maar hem tot hooger licht, als zijn bestemming, riep.

Doorgloeit mij met uw liefdespranken,
 ô Geesten, die uw God geniet!
 Laat me eens slechts met een lofsalm danken
 Als eeuwig uit uw boezems schiet!
 Laat eens de volheid van uw leven
 Mijn borst der Geesten adem geven,
 En 'k vlieg, voor de oogen van 't heelal,
 Door de ondoorpeilbre wareldchoren,
 Om, met u in uw God verloren,
 Der Eeuwen juichakkoord te hooren
 Met aller heëmlen maatgeschal!

ô Zalig, die het mocht genieten
 Wat daar uw levensaâm doorstraalt,
 Wat daar uw borsten door mag vlieten,
 Dat heil, dat zelfs geen hemel maalt!
 ô Zalig wien dit aardsche woelen
 Slechts eens de volheid deed gevoelen
 Dier zaligheden zonder peil!
 Hij kon des levens jammer dragen
 En spotten met al de onweêrvlagen,
 Die 't Noodlot om zijn hoofd deed jagen,
 Na 't eens genoten Godlijk heil!

De Waarheid in haar eigen luister
 Te aanschouwen in het Godlijk Licht,
 Ontslagen van des lichaams kluister,
 Het oog der ziel op Hem gericht,
 Die in zijn Eenig, Eeuwig Wezen
 Zich-zelven en 't heelal mag lezen,
 Wat afgrond, Geesten, van genâ!
 Wat leven in het Eenig Leven,
 Uw wezen in- en uitgedreven,
 Zelfs door den stroom niet weêr te geven
 Van 't eeuwige Hallélu-jah!

Wat zou het schepsel zich vermeten,
 Dat wriemelt op dit aardsche stof,
 Zich wringend in zijn slavenketen,
 Te rennen naar uw hemelhof?
 Neen, Geesten, voor geen stoffijke oogen
 Vertoont zich Waarheids alvermogen,
 Geen aardworm wordt in 't Licht gevoerd;
 Wy mogen zuchten, smachten, hijgen,
 Geen stervling mag ten hemel stijgen,
 Om daar volzalig neêr te zijgen
 In 't Leven, dat geen adem roert!

En toch, wy zijn aan u verbonden,
 Wy zijn uw broeders, Englenrij!
 Ons, met dit stofkleed nog omwonden,
 Staat gy als trouwe wachters by.
 Wy zijn uw broeders, uitverkoren
 Om met des Vaders Eengeboren'
 Voor ons gekruisten eeuw'gen Zoon
 Ook eeuwig in dat licht te zweven,
 Dat de adem werd van 't Geestenleven,
 En met dien lichtstroom opgeheven,
 Te juublen voor des Hoogsten thron!

Ja, machteloze stervelingen,
 Verheft U op een hooger kracht!
 Eens mogen we om den zetel dringen
 Van 't vlekloos Lam, voor ons geslacht!
 Eens mogen wy met de Englenscharen
 Op Waarheids vollen middag staren,
 Ons-zelv' aanschouwen in haar glans;
 Haar Schoonheid in ons hart genieten,
 Bij 't immer uit- en wedervlieten,
 Van 't alverrukkend lustgenieten
 In d' ongeworden hemeltrans.

Daar zal geen duister ons omhullen
 Als in dees aardschen neveldamp,
 Geen hoogmoed ons met waan vervullen;
 Daar eindigt aller driften kamp!
 Verbeid die hoogste zaligheden,
 ô Stervling, wen een dwaze Reden,
 Zich wil verheffen tegen God,
 Blijf gy steeds hopen en gelooven;
 Geen Rede kan den luister doven
 Van 't vlekloos Waarheidslicht daarboven;
 Gelooven is het zaligst lot!

Gelooven en op de uitkomst hopen
Van wat de Waarheid heeft verklaard!

Wat hemel ging den stervling open,
Wat zonlicht in de nacht der aard!

ô Danken wy voor dezen zegen!

Ons hart vliegt hier den hemel tegen,

En roept: „ik ben van 't heil gewis,

Dat eens in hooger hemelkringen

Mijn innigst wezen zal doordringen;

Ik voel het in mijn borst opspringen,

ô God, op uw beloftenis!”

Wat waanzin heeft U aangegrepen,

Vermeetlen, die dat heil versmaadt,

En daaglijks offers meê wilt sleepen

In d' afgrond van uw waarheidshaat?

Onzaalgen, die in naam der Reden

Haar laatste vonk in 't slijk vertreden,

Haar laatsten glinster hebt gebluscht,

Gaat met het dier in ondiepholen,

Met 't woudgebroed om voedsel dolen,

Maar met geen Christnen samscholen,

Gy roovers van hun zielerust!

Uw glorie is: de Waarheid haten,

De waarheid, die uw hart ontzet;

De waarheid, vloekbare onverlaten,

Die eens uw helschen kop verplet.

Wat roemt ge op Vrijheid en Verlichting,

Op weërgalooze statenstichting,

Waar door de mensch weêr mensch mag zijn?

De Hel, uw boezems ingevaren,

Loeit brullend door uw hart en aâren:

„Herschept de menschheid in Barbaren,

Maar doet u voor in Engelschijn!”

Uw vloek en hoon gehoopt, dan luider steeds gespot;
 Dan op den dwaas uw vloek, die voor dien God wil knielen;
 Dan voor Gods eeuwigheid den laag bedrogen zielen
 Een hemel op deze aard gesticht, niet voor gebeên
 Of boetedoening veil en slaafsche plechtigheên,
 Maar voor de wellust van den darte! Nog heden
 Genoten wat gy moogt! De dood telt al uw treden,
 En treft eer gy 't vermoedt!

Een heerlijk goochelspel,
 Godloochnaar, uitgedacht tot blussching van die hel,
 Die in uw binnenst woedt; wier ijsbre folteringan
 Tot op uw legerkoets uw hart en brein bespringen
 En martelen!

Maar hoor, hoe hier de Rede spreekt:
 „Ik ben een eindig licht, mijn flikkering verbleekt
 Voor Waarheids vollen dag! Leer zwijgen en aanbidden,
 Wanneer de Waarheidszon een straal schiet in uw midden,
 Die mijn besef ontduikt.”

Ja, Wijsgeer, in de Kerk
 Van Christus heerscht een licht, der Reden blik te sterk,
 Maar voor 't geloovig hart genaakbaar! Dat's een leven,
 Niet door Natuur verleend, maar boven haar verheven;
 Dat's 't leven in dien God, die 's menschen Rede schiep,
 Maar hem tot hooger licht, als zijn bestemming, riep.

Doorgloeit mij met uw liefdespranken,
 ô Geesten, die uw God geniet!
 Laat me eens slechts met een lofpsalm danken
 Als eeuwig uit uw boezems schiet!
 Laat eens de volheid van uw leven
 Mijn borst der Geesten adem geven,
 En 'k vlieg, voor de oogen van 't heelal,
 Door de ondoorpeilbre wareldchoren,
 Om, met u in uw God verloren,
 Der Eeuwen juichakkoord te hooren
 Met aller heëmlen maatgeschal!

ô Zalig, die het mocht genieten
 Wat daar uw levensaâm doorstraalt,
 Wat daar uw borsten door mag vlieten,
 Dat heil, dat zelfs geen hemel maalt!
 ô Zalig wien dit aardsche woelen
 Slechts eens de volheid deed gevoelen
 Dier zaligheden zonder peil!
 Hij kon des levens jammer dragen
 En spotten met al de onweêrvlagen,
 Die 't Noodlot om zijn hoofd deed jagen,
 Na 't eens genoten Godlijk heil!

De Waarheid in haar eigen luister
 Te aanschouwen in het Godlijk Licht,
 Ontslagen van des lichaams kluister,
 Het oog der ziel op Hem gericht,
 Die in zijn Eenig, Eeuwig Wezen
 Zich-zelf en 't heelal mag lezen,
 Wat afgrond, Geesten, van genâ!
 Wat leven in het Eenig Leven,
 Uw wezen in- en uitgedreven,
 Zelfs door den stroom niet weêr te geven
 Van 't eeuwige Hallélu-jah!

Wat zou het schepsel zich vermeten,
 Dat wriemelt op dit aardsche stof,
 Zich wringend in zijn slavenketen,
 Te rennen naar uw hemelhof?
 Neen, Geesten, voor geen stoflijke oogen
 Vertoont zich Waarheids alvermogen,
 Geen aardworm wordt in 't Licht gevoerd;
 Wy mogen zuchten, smachten, hijgen,
 Geen stervling mag ten hemel stijgen,
 Om daar volzalig neêr te zijgen
 In 't Leven, dat geen adem roert!

En toch, wy zijn aan u verbonden,
 Wy zijn uw broeders, Englenrij!
 Ons, met dit stofkleed nog omwonden,
 Staat gy als trouwe wachters by.
 Wy zijn uw broeders, uitverkoren
 Om met des Vaders Eengeboren'
 Voor ons gekruisten eeuw'gen Zoon
 Ook eeuwig in dat licht te zweven,
 Dat de adem werd van 't Geestenleven,
 En met dien lichtstroom opgeheven,
 Te juublen voor des Hoogsten thron!

Ja, machteloze stervelingen,
 Verheft U op een hooger kracht!
 Eens mogen we om den zetel dringen
 Van 't vlekloos Lam, voor ons geslacht!
 Eens mogen wy met de Englenscharen
 Op Waarheids vollen middag staren,
 Ons-zelv' aanschouwen in haar glans;
 Haar Schoonheid in ons hart genieten,
 Bij 't immer uit- en wedervlieten,
 Van 't alverrukkend lustgenieten
 In d' ongeworden hemeltrans.

Daar zal geen duister ons omhullen
 Als in dees aardschen neveldamp,
 Geen hoogmoed ons met waan vervullen;
 Daar eindigt aller driften kamp!
 Verbeid die hoogste zaligheden,
 ô Stervling, wen een dwaze Reden,
 Zich wil verheffen tegen God,
 Blijf gy steeds hopen en gelooven;
 Geen Rede kan den luister doven
 Van 't vlekloos Waarheidslicht daarboven;
 Gelooven is het zaligst lot!

Gelooven en op de uitkomst hopen
Van wat de Waarheid heeft verklaard!

Wat hemel ging den stervling open,
Wat zonlicht in de nacht der aard!
ô Danken wy voor dezen zegen!
Ons hart vliegt hier den hemel tegen,
En roept: „ik ben van 't heil gewis,
Dat eens in hooger hemelkringen
Mijn innigst wezen zal doordringen;
Ik voel het in mijn borst opspringen,
ô God, op uw beloftenis!”

Wat waanzin heeft U aangegrepen,
Vermeeten, die dat heil versmaadt,
En daaglijks offers meê wilt sleepen
In d' afgrond van uw waarheidshaat?
Onzaalgen, die in naam der Reden
Haar laatste vonk in 't slijk vertreden,
Haar laatsten glinster hebt gebluscht,
Gaat met het dier in ondiepholen,
Met 't wondgebroed om voedsel dolen,
Maar met geen Christnen samenscholen,
Gy roovers van hun zielerust!

Uw glorie is: de Waarheid haten,
De waarheid, die uw hart ontzet;
De waarheid, vloekbare onverlaten,
Die eens uw helschen kop verplet.
Wat roemt ge op Vrijheid en Verlichting,
Op weêrgalooze statenstichting,
Waardoor de mensch weêr mensch mag zijn?
De Hel, uw boezems ingevaren,
Loeit brullend door uw hart en aären:
„Herschept de menschheid in Barbaren,
Maar doet u voor in Engelschijn!”

Niet vruchtloos is 't bevel vernomen.

Gij roept: „de Reden eischt, gebiedt,”
 Als waar geen gruwelstuk volkomen,
 Dat niet in Redens naam geschiedt!
 Die Reden leert u God verzaken,
 't Heelal, u-zelfen God te maken;
 Die Reden leert: „geen God bestaat!”
 Die Reden leert: „slechts stoflijk leven
 Heeft aan den mensch den Geest gegeven,
 Die alle ruimten door mag zweven,
 Maar met zijn laatsten snik vergaat!”

Die Rede leert: „de Geest blijft leven,
 Hij is zijn schepper in zich-zelf,
 Dat scheppen is zijn eeuwig streven,
 Wat noemt gy aard of luchtgewelf?
 De Geest is 't die zich uit mag breiden,
 Zijn eigen stralen om zich spreiden,
 En in dien glans zich-zelf aanschouwt.
 Geen stoflijk aanzijn op onze aarde!
 De Geest is 't die zich-zelf baarde,
 En scheppend zich zich-zelf verklaarde,
 Die Geest is eeuwig jong en oud!”

Die wartaal zou de Christen hooren,
 De Christen, juichend in zijn God?
 De Christen voor 't bezit geboren
 Van 't allerhoogste lustgenot?
 Neen, snoodaarts, in het slijk verzonken,
 Van 't bloed der Christenhelden dronken,
 En woede snuivend en verderf,
 De Christen kan uw wraak verachten;
 Gij moogt hem op uw outer slachten,
 De hemel schenkt hem moed en krachten;
 Hy jubelt: „'t is voor God dat 'k sterf!”

Geen bloeddorst van geweldenaren
Ontzet des Vromen rein gemoed!

Hy blijft op 't zaalgend kruishout staren;
Daarlangs vloot eens zijns Heilands bloed!
Dat bloed schenkt troost in lijdensuren,
Dat doet hem alle smart verduren;

Als lichtte een hemel voor zijn oog;
Dat bloed, uit Liefde daar vergoten,
Heeft reeds het Paradijs ontsloten
Voor al des Heilands keurgenootten;
Dat bloed voert ook zijn ziel omhoog!

Verdubbelt dan uw schrikbre woede,
Weest slaven van het duivlenheir!

Wy schuilen in des Heilands hoede,
En bieden moedig tegenweer.

Wy blijven U den God verkonden
Die zich belaadde met de zonden

Van Adams diep gevallen kroost;
Wy blijven hopen en gelooven;
Geen Licht als 't Waarheidslicht daarboven;
Geen ander heil in 't aardsche sloven!

Geen ander heil schenkt zieletroost.

Geen ander heil dan door uw wonden,
Verlosser, Heer en Godlijk Lam!

Gy hebt ons van den Vloek ontbonden,
Die ons ons eenig heil ontnam.

Wees, Heiland, wees geloofd, geprezen,
Wy zullen eeuwig de Uwen wezen!

Wy sterven voor uw hemelleer!

Laat d' afgrond dan zijn vloeken braken,
En duizenden uw naam verzaken;

Gy kunt alleen ons heil volmaken!

Gy zijt der Wareld God en Heer!

AANTEKENINGEN.

Bladz. 58.

Haar grootheid voer ten top enz.

't Is inderdaad allerkluchtigst, of liever, allerjammerlijkst, dat men onze Neologen, als pro aris et focis, hoort verdedigen, dat zy de gezonde Rede recht willen laten wedervaren. De rede is nog altijd miskend, door bygeloof verward en beneveld enz. enz.

Niemand is eerder geneigd, het recht der rede te erkennen en te huldigen, dan de oprechte Christen. De rede is een licht, een natuurlijk licht, door God-zelfen aan onze zielen meêgedeeld. Zy kan by gevolg waarheden opsporen, wie twijfelt daaraan? Maar die rede, die eindige rede is niet alleen binnen zekere perken besloten, maar men kan zich zelfs geen *rede* denken, die geene perken heeft. Zy is eene geschapen kracht, en haar tot iets anders te maken, is onzin. Hoe is het nu mogelijk, dat een geschapen kracht, die uit haar aart en wording eindig moet zijn, eene oneindige kenniskracht in zich bevat? En om deze eindigheid te bewijzen, behoeven wij niet eens op te klimmen tot haar oorsprong. Haar eindige werking toont hare eindigheid. Daarenboven is het zeker, dat eene denkkraft, die in de gegevens niet te gelijk de gevolgtrekkingen ziet, maar deze daaruit vaak met veel moeite en inspanning moet afleiden, eene zeer onvolkomen kracht is.

Bladz. 59.

Dat moest uw wareld zijn, een wildernis!

Dat nieuwe menschensoort, dat zoo gaarne van het achtbare apenras wil afstammen, kon voorzeker geen grooter geluk genieten, dan met de dieren rond te zwerven door de bosschen.

En speelt het kindeken met zonnestrallen?

Men heeft zich niet geschaamd luide te verkondigen, dat in de twintigste eeuw het kind, dat *eenige maanden* heeft leeren denken, het verder zal gebracht hebben in de starrenkennis (en

waarin al niet?) dan thands de grootste geleerden! Wat is het toch jammer, lezer, dat wij geen 100 jaar later geboren zijn!

„Immer voort,” enz.

't Heeft me inderdaad moeite en opoffering gekost, het akelig, den mensch onteerend en beneden 't dier verlagend materialisme nog eenigzins grootsch voor te stellen. Moet niet een ieder, die zich nog mensch gevoelt, hier vragen met Lacordaire: „Qui a pu porter des sages, c'est le nom qu'ils prennent, qui a pu les porter à ce parricide? Le mouvement naturel des êtres est de se grandir; tous, même ceux qui n'obéissent qu'à l'instinct, ont une pente vers l'orgueil. Comment l'homme, le chef-d'oeuvre visible de la creation, a-t-il employé sa pensée, qui l'élève par-dessus tous les autres, à détruire la base de sa grandeur, et à descendre, par choix, du rang des intelligences immortelles?

Bladz. 60.

„Geen stof, de vrije geest enz.”

Ik meen het *pantheismus idealis* duidelijk te hebben uitgedrukt; den denkenden geest met zijne oneindige kracht, die zich-zelfen, als ware het, beperkt, daar zijne werking en 't voorwerp dier werking niets anders zijn dan uitingen van één en 't zelfde denkvermogen.

Bladz. 61.

Nog andre stemmen enz.

Hierop kan men antwoorden met Seneca. „Deum inermem facis. Omnia illi tela, omnem detraxisti potentiam, et ne cuiquam metuendus esset, projecisti illum extra mundum. Hunc igitur inseptum ingenti quodam et inexplicabili muro, divisumque a contactu et conspectu mortalium, non habes quare verearis; nulla illi nec tribuendi, nec nocendi materia est.

OP HET GRAF VAN GOETHE.

Wie ligt hier onder 't stof der zwelgende aard bedolven?
 't Is Duitschlands grootste Geest, op aard een God genoemd!
 Hy sloeg met forsche vuist in 't woën der wareldgolven;
 De Wetenschap zijns tijds heeft hy ten spot gedoemd!

Wat Dichtgenie als hy? — Maar nooit had hooger leven
 Zijn hart geroerd, ontzet, ontcluisterd van het stof!
 Een wilden duivlenlach zaagt ge om zijn lippen zweven,
 Wanneer zijns harten diepst de stem der Almacht trof!

Wat Dichtgenie als hy? — Maar voor het Woord des Heeren
 Droeg hy in 't aardsch gemoed verachting, haat en hoon.
 Geen hooger levenswit, geen eeuwig-heilbegeeren!
 Geen knie gebogen ooit voor Gods Gezalfden Zoon!

